

LEMPÄÄLÄN KUNTA

Sääksjärvi

Inventointiraportti

Sisällysluettelo

1	Inventointiraportti	1
1.1	Johdanto	1
1.1.1	Työn tarkoitus	1
1.2	Tarkastelualue	2
1.2.1	Asutushistoria 1700-1800 -luvuilla.....	3
1.2.2	Radan vaikutus alueen asutukseen ja kesäasutukseen II maailmansotaan asti 6	
1.2.3	Jälleenrakennuskausi 1940-50 -luvuilla	8
1.2.4	Nauhataajaman kasvu ja Sääksjärven teollistuminen.....	10
1.3	Inventointityö	12
1.3.1	Menetelmän ja vaiheiden kuvaus.....	12
1.3.2	Arvottamismenetelmän kuvaus	12
1.3.3	Inventoidut alueet ja kohteet.....	15
2	Suosituksat.....	16
2.1	Suosituksat maakunnallisesti merkittävälle kohteille	16
2.2	Suosituksat paikallisesti merkittävälle alueille	17
2.3	Suosituksat paikallisesti merkittävälle kohteille	17
3	Kohdekuvauksat.....	19
3.1	Alue 1, Asutus vanhan aseman ympäristössä.....	19
3.1.1	Kohde 1, Vanha asema (R6.1)	23
3.1.2	Kohde 2, Vesala (R6.19)	25
3.1.3	Kohde 3, Sääksjärvitale	27
3.1.4	Kohde 4, Rajasilta	29
3.2	Alue 2, Sipilän torpat ja huvilat.....	31
3.2.1	Kohde 5, Kivirinne (R6.15)	37
3.2.2	Kohde 6, Kivipuisto (R6.14).....	39
3.2.3	Kohde 7, Sipilä	41
3.2.4	Kohde 8, Annalantie 15.....	43
3.2.5	Kohde 9, Kivimäki (R6.13)	47
3.2.6	Kohde 10, Tanhuranta	51
3.2.7	Kohde 11, Koivula	53
3.3	Alue 3, Uuden-Euroopan ja Lammentaustan 1950-luvun asuinalueet.....	57
3.4	Alue 4, Iso-Kyynärön pohjoisrantojen kesähuvilat	63
3.5	Alue 5, Höytämön jälleenrakennuskauden asuinalue 1960-70-lukujen laajennuksineen	71
3.6	Alue 6, Sääksjärven keskustan pohjoisosa.....	79
3.7	Alue 7, Sääksjärven keskustan eteläosa.....	83

Kervinen Minttu

11.12.2017

3.7.1 Kohde 12, Sääksjärven-Kuljun VPK (R6.2)	87
3.7.2 Kohde 13, Sääksjärven koulu (R6.3)	89
3.8 Alue 8, Höytämön aluerakennuskohde	93
3.9 Alue 9, Paunun 1970-luvun omakoti- ja rivitaloalueet	99
3.10 Alue 10, Paununlahden torpat, kesähuvilat ja asutustilat	109
3.10.1 Kohde 14, Mustaniementie 5 (R6.17, Timari)	116
3.10.2 Kohde 15, Mustanniementie 7 (R6.18, Paunun tupa)	117
3.10.3 Kohde 16, Marjamäki (R6.4)	119
3.10.4 Kohde 17, Höytämöntie 54	121
3.10.5 Kohde 18, Mustaniemi	123
3.11 Alue 11, Puskiaistentien varren asutus	127
3.11.1 Kohde 19, Setälän aitta ja pihapiiri (R.4.12)	131
3.12 Alue 12, Sääksjärven radanvarren teollisuusalueet	135
3.12.1 Kohde 20, Pihlajamäki (R6.16)	139
4 Lähteet	140

11.12.2017

Sääksjärvi

1 Inventointiraportti

1.1 Johdanto

1.1.1 Työn tarkoitus

Tämä rakennetun kulttuuriympäristön selvitys on tehty Sääksjärven osayleiskaava-alueelle. Selvitys on tehty osayleiskaavoitusta varten tarvittavalla tarkkuudella. Tavoitteena oli selvittää alueella olevat arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt sekä tarvittavilta osin maisema-alueet sekä rakennuskohteet Sääksjärven osayleiskaavan laatimista varten. Selvityksen tarkoituksena on tarjota sellaista inventointitietoa, jonka pohjalta alueen merkittävät ja arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristön alueet voidaan osoittaa yleiskaavassa.

Selvitystyötä tehtäessä on tarkistettu Lempäälän kulttuuriympäristöohjelmassa osoitetut 11 kulttuurihistoriallisesti arvokasta tai todennäköisesti arvokasta rakennusta ja pihapiiriä sekä käyty alueen muu rakennuskanta lävitse.

Työssä selvitetään tarkastelualueen rakentumisen historiaa sekä rakennettuun ympäristöön vaikuttanutta kulttuurihistoriaa lyhyesti. Samalla tarkastellaan rakennetun ympäristön erityispiirteitä. Inventoitujen rakennusten ja osa-alueiden historiaa, ominaispiirteitä, arkkitehtuuria ja arvoja sekä maisemallista merkitystä kuvataan osana selvitystä.

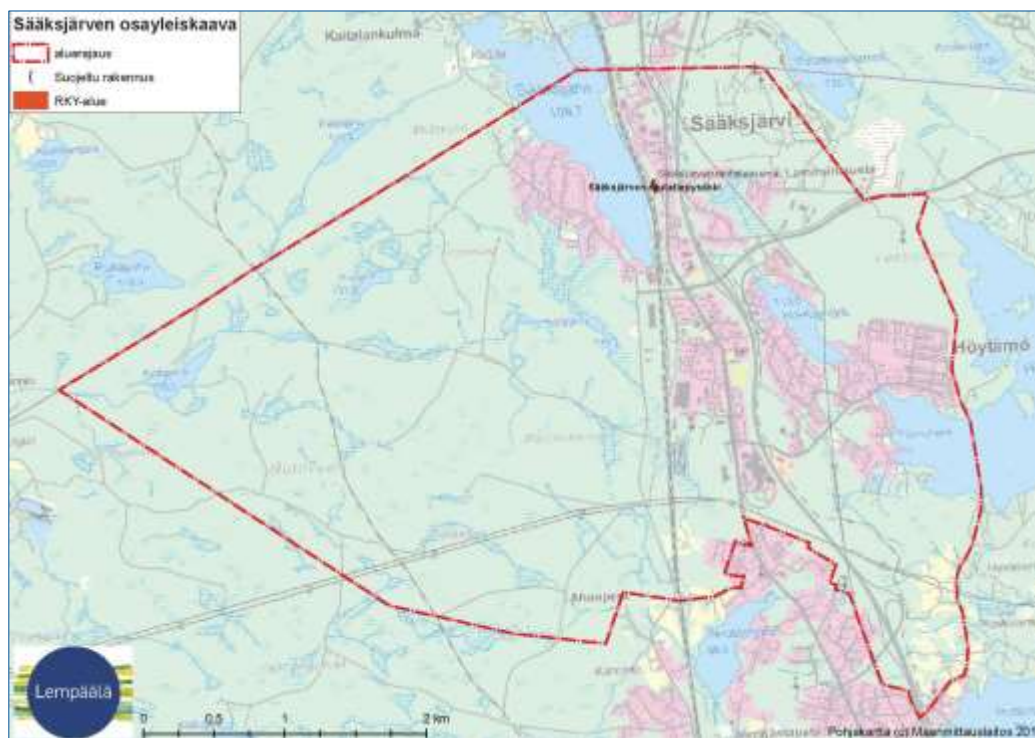
Työn tilaaja on Lempäälän kunta ja työtä ovat ohjanneet tilaajan puolelta kaavoituspäällikkö Ilari Rasimus ja yleiskaavasuunnittelija Katariina Pakkasalo. Työn on laatinut FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy:stä arkkitehti Minttu Kervinen.

11.12.2017

1.2 Tarkastelualue

Tarkastelualue sijoittuu Lempäälän pohjoisosaan vasten Tampereen ja Pirkkalan rajaa. Tarkastelualue kattaa Sääksjärven osayleiskaavan alueen painottuen kaava-alueen rakennettuun itäosaan. Aluetta luonnehtivat useat järvet ja niiden rannoille keskittyvä asutus. Alueen läpi kulkee pohjois-eteläsuunnassa Helsinki-Tampere –päärata sekä Helsinki-Tampere –moottoritie, jotka kumpikin ovat vaikuttaneet merkittäväällä tavalla alueen rakentumiseen. Sääksjärven keskustan pohjoispuolella Tampereentien ja moottoritien kanssa risteää Ruskontie. Kaava-alueen länsiosa on asumatonta metsäaluetta. Kaava-alueen länsipuolella on Tampere-Pirkkalan lentoasema.

Maisemamaakuntajaossa Lempäälä kuuluu Keski-Hämeen viljely- ja järvisetuun, jota luonnehtivat vesistöt ja kumpuilevat viljelymaat sekä pitkittäisharjut. Asutus on vanhaa ja suurimpia kyliä luonnehtivat kirkko, kartanot ja tiheään sijoittuvat talonpoikaistilat. Tarkastelualue sijoittuu Lempäälän, Pirkkalan ja Tampereen rajalle karulle metsäylängölle, joka on asutettu vakituisesti vasta 1800-luvulla. Lempäälän kunnan korkein kohta sijoittuu tarkastelualueelle Vuoresvuorelle.

Kuva 1. Sääksjärven osayleiskaava-alueen alustava rajaus.

11.12.2017

1.2.1 Asutushistoria 1700-1800 -luvuilla

Tarkastelualueella on vain vähän viljelyyn sopivaa maata, ja tämän takia alue on asutettu melko myöhään. Tarkastelualueen kaakkoiskulma Ruotasjärven ympäristössä on asutettu viimeistään 1700-luvulla. Tällöin alueella on sijainnut Puskiaisten talo, joka on myöhemmin kadonnut. Järven ympäristössä on tarkastelualueen laajimmat viljelyyn sopivat savikot. Tarkastelualueen rajalla on myös Höytämönjärvestä Ruotasjärveen laskeva Haaraoja, jonka varrella on sijainnut mylly ja saha. Lisäksi alueelle sijoittui 1800-luvulla useita Kuljun kartanon torppia.

Sääksjärven, Iso-Kyynärön ja Höytämön rannoilla viljelyyn sopivaa maata on vähemmän. Niiden rannat asutettiin tarkastelualueella vasta 1800-luvulla perustamalla parhaiten viljelyyn sopiville paikoille torppia. Isojako, joka mahdollisti torppien perustamisen kylien entisille yhteisille takamaille, aloitettiin Lempäälässä vuonna 1761 ja saatiin suurinta jakokuntaa lukuun ottamatta loppuun 1700-luvun aikana. Lempäälässä oli runsaasti torppia, koska kartanoita ja suuria talonpoikaistiloja oli runsaasti. Alkuun torpat sijoituivat kantatilojensa läheisyyteen, mutta 1800-luvulla asutettiin metsämaita yhä kauempaa. Tarkastelualueella torppiasutuksen syntyyn on vaikuttanut Lempäälästä Sääksjärven kautta Tampereelle johtanut tie, joka tarjosi kulkuyhteyden.

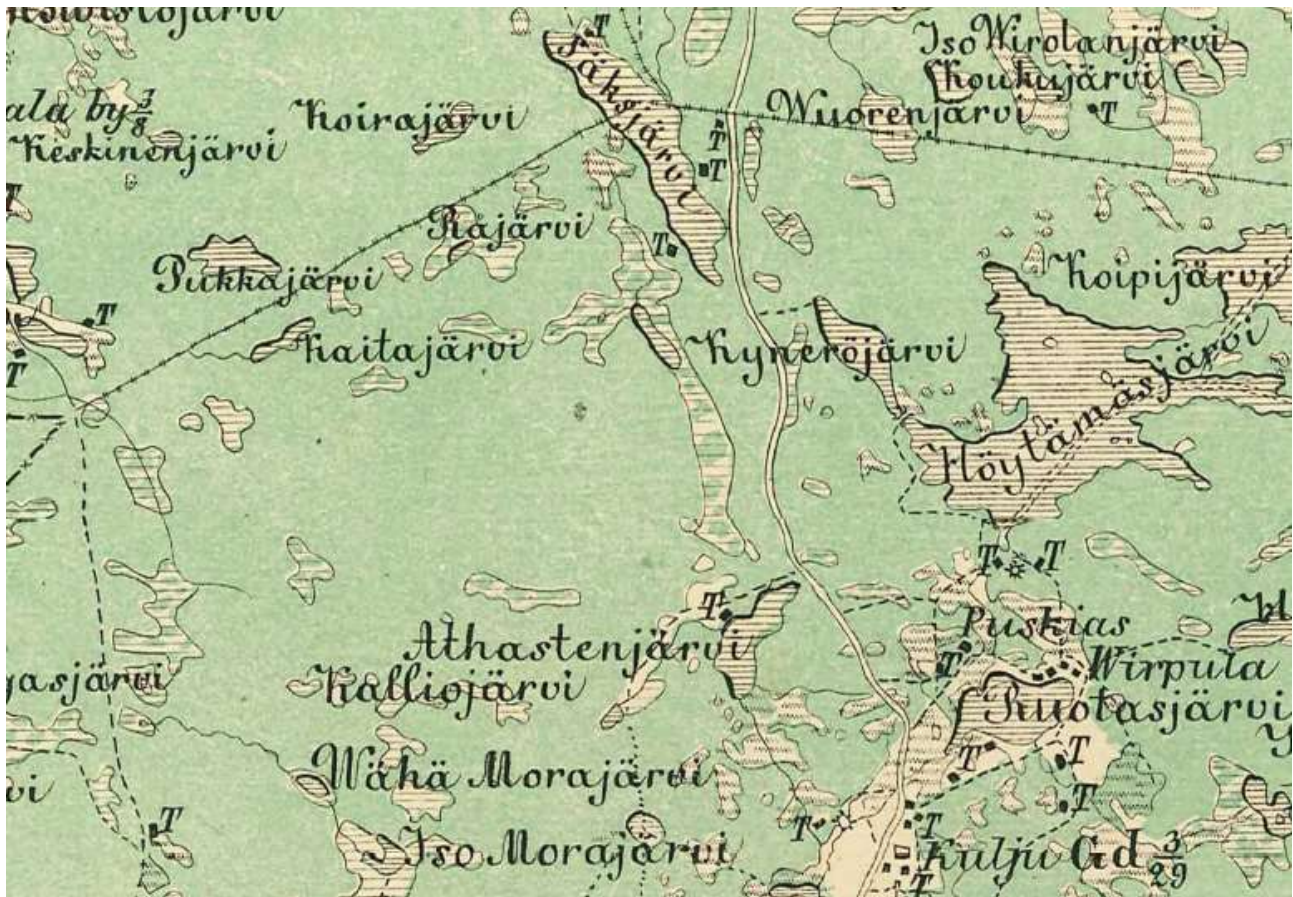
Torppariaikaisesta asutuksesta on tarkastelualueella lähinnä fragmentteja jäljellä. Sääksjärven ja Höytämön tuntumasta hahmottuu edelleen muutamia torppariaikaisia rakennuspaikkoja ja pihapiirejä. Torppien rakennuskanta on kuitenkin pääasiassa uusittu niiden itsenäistyttyä 1920-luvun jälkeen. Asutuksen tiivistyessä tarkastelualueella 1970-luvulta alkaen entisten torppien pellot on pääasiassa rakennettu täyteen. Puskiaisissa vanhaa viljelymaisemaa on vielä säilynyt avoimena heinäpeltona.

Tarkastelualueen torpat ovat olleet melko vaatimattomia porstuallisia yksitupaisia hirsirakennuksia. Vauraammilla torpilla taloa on laajennettu toisella tuvalla tai kamareilla. Rakennukset sijoitettiin peltoaukean keskelle jäävälle kumpareelle tai peltoaukean laidalle rinteeseen. Perinteinen pihapiiri koostui asuinrakennuksen lisäksi aitoista ja eläinsuojista, jotka rajasivat suojaisan pihapiirin. Palovaaralliset rakennukset, kuten sauna ja riihi, sijoitettiin pihapiiristä erilleen. Tarkastelualueella on säilynyt yksi 1800-luvun asussa oleva torpan päärakennus sekä sen ympärille vapaasti sijoittuvia talousrakennuksia. Pihapiirissä on myös jälleenrakennuskauden asuinrakennus ja navetta.

Monen torpan rakennuskanta uusittiin torppien itsenäistyttyä 1920-luvulla. 1920-luvun asuinrakennukset ovat edelleen hirsirakenteisia, mutta huoneet ryhmittyvät ns. rintamamiestalojen tapaan keskusmuurin ympärille ja rakennukset ovat puoli-toistakerroksisia. 1920-luvun asuintalot ovat saattaneet olla alkuun hirsipintaisia, mutta ne on vuorattu talon vaurastuessa. Myös tilan muu rakennuskanta uusittiin varojen salliessa. Tarkastelualueella on säilynyt useampia entisten torppien pihapiirejä, joissa on tiilinavetta 1900-luvun alkupuoliskolta.

11.12.2017

Kuva 2. Ote Kalmbergin kartastosta vuodelta 1855 tarkastelualueelta ja sen läheisyydestä. Karttaan on merkitty Lempäälän, Tampereen ja Pirkkalan väliset rajat rastitetulla viivalla, Lempäälästä Sääksjärven kautta Tampereelle johtanut tie sekä katkoviivoilla pienempiä teitä. Talojen yhteyteen on merkitty niiden nimet. Tarkastelualueen ainoa kartassa näkyvä talo on Puskias-nimellä merkitty talo nykyisen Puskiastentien varrella. Torpat on merkitty T-kirjaimella. Myös pellot ja niityt hahmottuvat kartasta. Kuvalähde: www.vanhakartta.fi, Kalmbergin kartasto R III : list 8.

11.12.2017

Kuva 3. Otteita Senaatin kartastosta 1900-luvun alusta. Karttoihin on merkitty punaisella kunnanrajat. Tieverkko hahmottuu Kalmbergin kartastoa tarkemmin. Talot ja torpat on merkitty punaisilla neliöillä. Sipilään on merkitty 3 asuinpaikkaa, Iso-Kyynärön rannalle yksi, Höytämön rannoille useita samoin kuin Puskiäisiin on merkitty useita asuinpaikkoja. Kuvälähde: digi.narc.fi, Senaatin kartasto, lehdet XIX-XX 24-25 ja XVII-XVIII 24-25.

11.12.2017

1.2.2 Radan vaikutus alueen asutukseen ja kesäasutukseen II maailmansotaan asti

Tarkastelualueen läpi kulkee Sääksjärven itärannalla Hämeenlinna-Tampere – rata, joka valmistui vuonna 1876. Lempäälän asema kunnan keskustaan valmistui samaan aikaan. Seisakkeita oli useita. Sääksjärven rautatiepysäkki valmistui vuonna 1916 ja sitä laajennettiin radan kaksoisraiteen valmistuttua vuonna 1925. Asema oli miehitetty vuoteen 1973 asti ja henkilöliikennettä Sääksjärvelle oli vuoteen 1988 asti. Nykyisin radalla on kolme raidetta Sääksjärven kohdalla ja ratalinjaa on oikaistu jonkin verran. Aivan aseman editse kulkeneet raiteet on purettu 2000-luvun alussa.

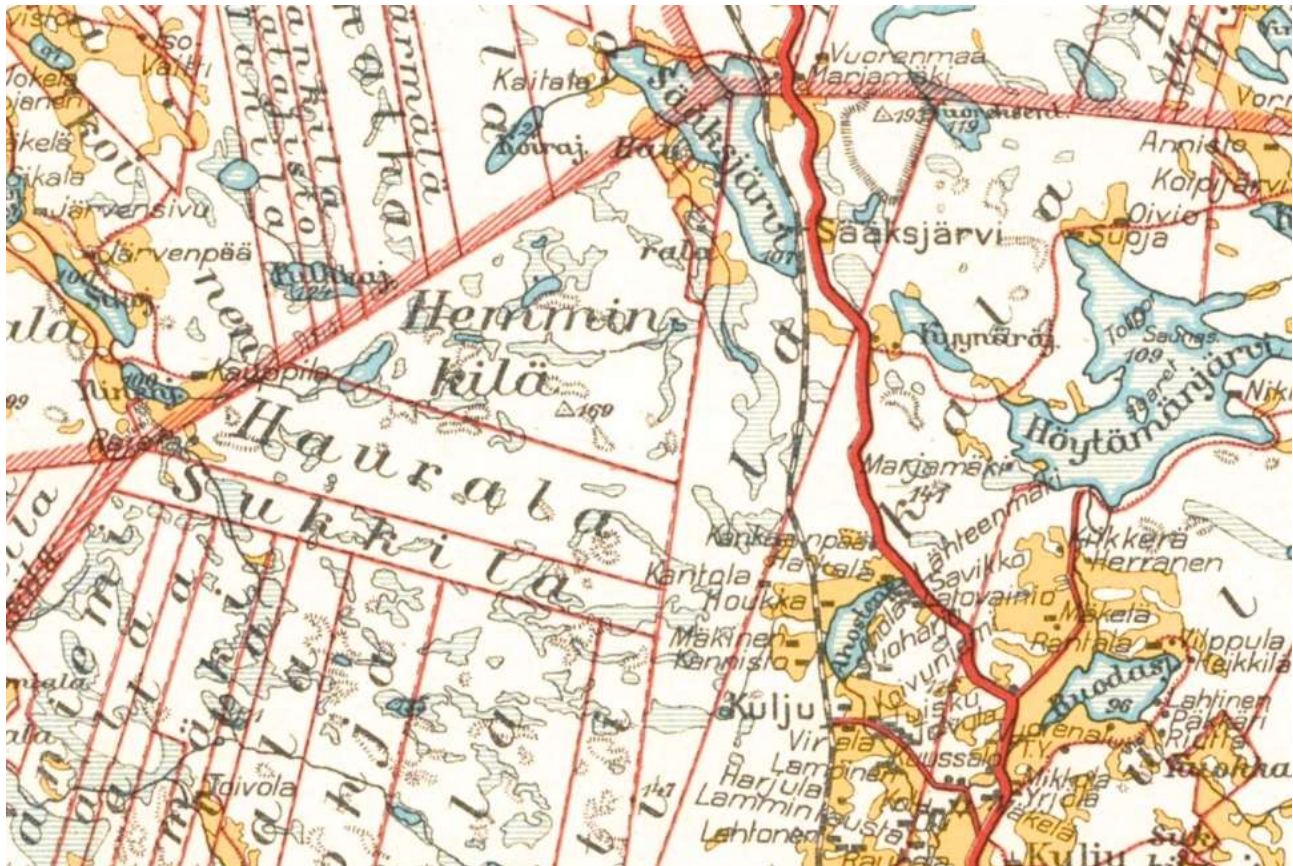
Rata ja Sääksjärven asema ovat vaikuttaneet voimakkaasti Sääksjärven kehitykseen. Radan ja rautatiepysäkin myötä asutusta levisi pysäkin läheisyyteen. Radan varressa on säilynyt muutamia vaatimattomia pikku mökkejä, joita rautatieläiset ovat asuttaneet. Tatekanpolun päässä on vuonna 1924 valmistunut rautatieläisten asuintalo, jossa oli useampi asunto. Lisäksi Tatekanpolun päässä on useampia rautatieläisten rantasaunoja.

Rautatien ja etenkin rautatiepysäkin myötä parantuneet kulkuyhteydet houkuttelivat varakkaampia tamperelaisia kesänviettoon Sääksjärven rannoille. 1920-luvulla itsenäistyneiden torppien oli mahdollista vuokrata tai myydä maitaan kaupunkilaisille. Huvila-asutus levisi nopeasti Sääksjärven rannoilla ja laajeni myös Iso-Kyynärön ja Höytämön rannoille. Järvien rannoilla on säilynyt vaatimattomia kesämökkejä ja näyttävämpiä kesähuviloita 1920-50 -luvulta. Sääksjärven rannoilla huvilat muodostavat vielä melko eheitä kokonaisuuksia laajoine, puustoisine ja paikoitellen melko luonnontilaisine tontteineen. Huviloiden ulkoasu on vaihteleva.

Iso-Kyynärön pohjoisrannoilla on säilynyt vaatimattomampien mökkien kokonaisuuksia. Höytämön rannoilla on muutamia yksittäisiä edustavina säilyneitä mökkejä ja huviloita. Vaatimattomammat mökit ovat pitkälti samaa perustyyppiä kaikkien järvien rannoilla. Mökkien harjakatto on rannan suuntainen ja rannan puolella sijaitsee kuisti. Osassa mökkejä kuisti on myöhemmin lasitettu umpeen. Tyypillisesti mökki sijoittuu hyvin lähelle vesirajaa. Sauna on sijainnut omassa rakennuksessaan. Osa mökeistä on edelleen kesäasuntona.

Sääksjärven aseman tavaraliikenne oli vilkasta 1900-luvun alussa. Asemalla lastattiin mm. puutavaraa. II maailmansodan aikana asemapaikka vilkastui entisestään Vuoresvuoren asevarikon takia. Vuonna 1939 Vuoresvuorelle alettiin rakentaa kalliosuojaa, johon pystytettiin sijoittamaan sodan ajan tehdas- ja varikkotoimintaa. Tarkoituksena oli sijoittaa Vuoresvuoreen ammuslataamo ja raaka-ainevarikko. Varikolle sijoitettiin kuitenkin alkuun Tampellan lentomotooriosasto ja tiloja käytti myös Ilmailuvarikko. Talvisodan päättymisen jälkeen tiloihin sijoitettiin Valtion Lentokonetehtaan toimintoja. Jatkosodan alettua alueelle sijoitettiin ammuslataamo. Alueella työskenteli päivittäin yli tuhat ihmistä. Työväkeä kuljetettiin omilla juna- vuoroilla Tampereelta Multisiltaan. Sääksjärven asemalta kuljetettiin ammuksia ja asemapihalla varastoitiin varikolla tarvittavia raaka-aineita. Varikolla työskentelevien myötä Sääksjärven asukasluku kasvoi ja varikko oli pitkään merkittävä työlistäjä alueella.

11.12.2017

Kuva 4. Ote Suomen taloudellisesta kartastosta vuodelta 1922. Karttaan on merkitty kunnan rajojen lisäksi kylänraajat. Sääksjärven asutus on edelleen melko harvaa. Kuvälähde: timomeri-luoto.kapsi.fi, Taloudellinen kartta 1:100.000 Tampere 1922.

11.12.2017

1.2.3 Jälleenrakennuskausi 1940-50 -luvuilla

Sodan jälkeen Lempäälään asutettiin evakkoja Karjalasta sekä rintamamiehiä. Varsinaisen maatilan sai Lempäälästä 58 karjalaisperhettä ja pienempiä asuintiloja tai -tontteja myytiin maanlunastus- ja asukkaaksiottolautakunnan kautta yhteensä 176. Lisäksi rintamamiehet saivat tontteja Sotainvalidien Veljesliiton Lempäälän osaston toiminnan kautta lähes sata. Lisäksi oli vapaaehtoisia kauppoja.

Tampereen läheisyys ja hyvät junayhteydet houkuttelivat asukkaita erityisesti Sääksjärvelle. Myös varikon tarjoamalla työpaikoilla oli edelleen merkitystä. Sääksjärven jälleenrakennuskauden asuinalueista ensin rakentui Höytämön alue Iso-Kyynärjärven rannalla. Alue on vielä vuoden 1922 taloudellisessa kartassa asumaton eikä mäkisellä alueella ollut peltoja tai niittyjä. Tontteja erotettiin kahden eri tilan maista, mikä näkyy edelleen alueen asemakaavallisissa ratkaisuissa. Alueen pohjoispään tontit rakentuivat pääasiassa ensin ja talot sijoittuvat säännönmukaisemmin suhteessa tonttien rajoihin katupätkittäin. Eteläpäässä rakenne on hajanaisempaa. Alueella on käytetty heti alusta alkaen erilaisia talotyyppisiä ja alueen rakenne on täydentynyt pitkin 1900-lukua.

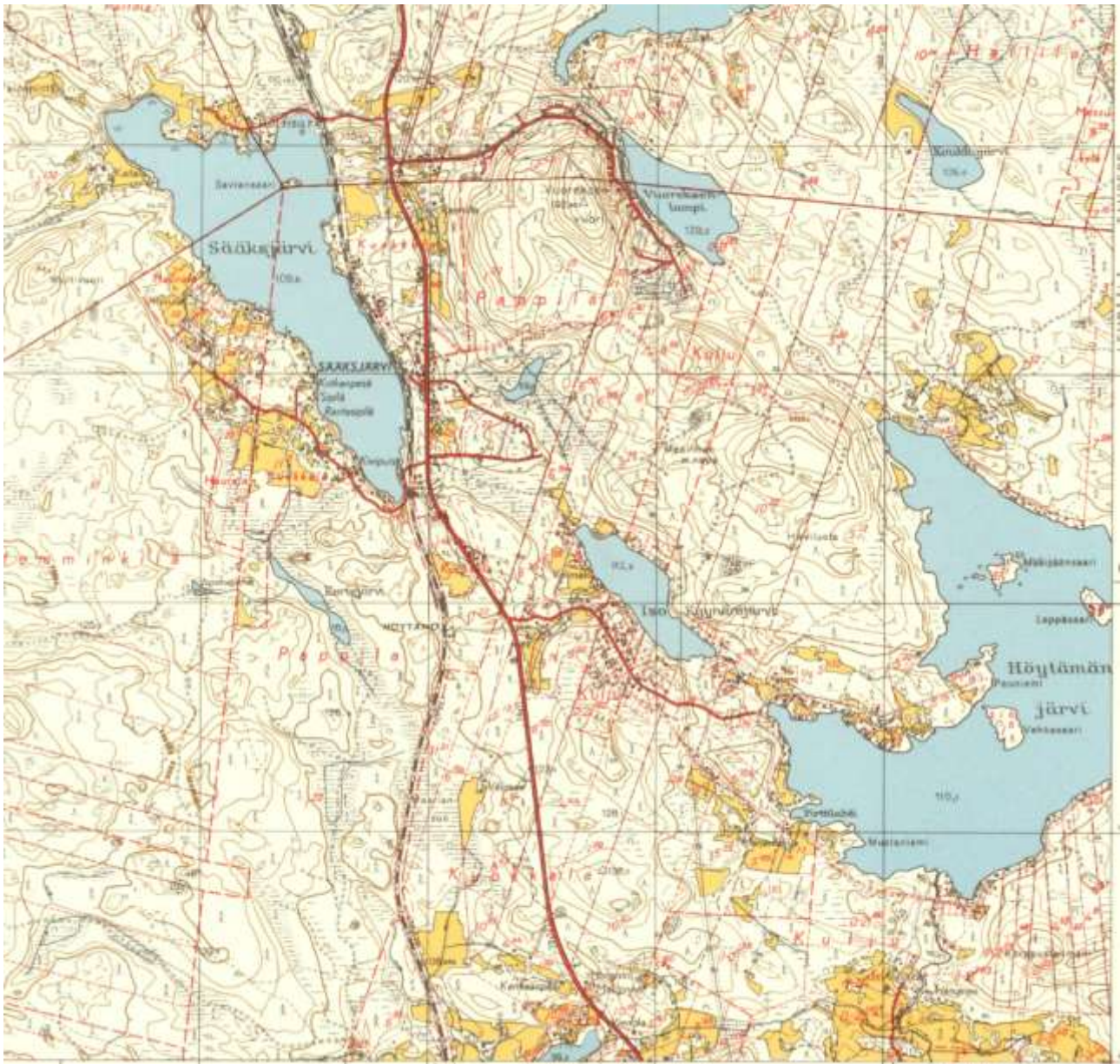
1950-luvulla lähti rakentumaan asuinalue Pikku-Kyynärön tuntumaan. Asuntohallitus lunasti Pikku-Kyynärön ympäristöstä alueen Lempäälän seurakunnan maista. Alueelle muodostettiin noin 65 asuntotonttia rintamamiehille. Alue suunniteltiin yhtenäiseksi asuinalueeksi, jonka katunäkymät ovat hallittuja ja rakennuskanta koostuu tyyppitaloista. Alue on säilynyt hyvin yhtenäisenä. Rakennusten julkisivumateriaalina on käytetty pysty- ja vaakavuorauksia tai ne on rapattu. Taloissa on suosittu vaaleita pastellisävyjä. Asuintalot sijoittuvat lähelle katulinjaa rajaten loivasti kaartuvia katunäkymiä. Talojen harjat ovat kadun suuntaisesti. Talousrakennukset sijaitsevat tonttien perällä. Tontteja rajaa matalat pensasaidat. Lammentausta rakentui 1950-luvun lopulla. Alueen nimeksi vakiintui paikallisen asukkaan tokaisun perusteella Uusi-Eurooppa jo aluetta rakennettaessa.

Ennen moottoritien valmistumista sekä Höytämön että Uuden-Euroopan tieverkot yhtyivät Tampereentiehen. Uusi-Eurooppa tukeutui aseman ympäristön palveluihin, mutta Höytämöön sijoittui useita kauppoja.

Sotien jälkeen Sääksjärven aseman merkitys tavarankuljetuksessa väheni. Aseman läheisyydessä toimi mm. useampia pienehköjä sahoja. 1950-luvulta alkaen Sääksjärvelle siirtyi Tampereelta väljempien toimitilojen ja hyvien liikenneyhteyksien takia erilaisia teollisuuslaitoksia. Tampereelle suuntautuvan työmatkaliikenteen kannalta pysäkillä oli suuri merkitys ennen yksityisautoilun yleistymistä 1960-luvulta alkaen.

11.12.2017

Kuva 5. Ote vuoden 1953 peruskartasta. Kartassa näkyy Höytämön ja Uuden-Euroopan asuinalueiden tieverkko ja rakennetut tontit sekä Sääksjärven, Iso-Kyynärön ja Höytämönjärven rantojen kesäasutusta. Sipilässä, Tampereentien varrella ja etenkin Puskiaisissa ympäristö on vielä maalaismaista peltoaukeineen. Vuoresvuoren sotilasalue näkyy myös kartassa. Kuvalähde: vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi, karttalehti 212308.

11.12.2017

1.2.4 Nauhataajaman kasvu ja Sääksjärven teollistuminen

1960-luvulta alkaen Sääksjärvi teollistui voimakkaasti. Tampere-Kulju –moottoritien valmistuminen 1960-luvun lopulla kiihdytti Sääksjärven teollistumista kuljetusten siirtyessä yhä enemmän kiskoilta teille.

1960-luvun puolivälissä Sääksjärvelle radan varteen sijoittui OKT:n eli Osuustukukaupan jakelukeskus. Jakelukeskuksen sijoittumiseen Sääksjärvelle vaikutti yhtälailla ratayhteys ja moottoritieyhteys Tampereelle. Sen myötä Sääksjärvelle rakennettiin vesihuolto. Jakelukeskuksen työntekijöille rakennettiin uusia kerrostalo-lähiötä Sääksjärvelle.

Jakelukeskuksen läheisyyteen Tampereentien ja uuden moottoritien väliin rakennettiin Höytämön asuntoalue. Alueelle valmistui 1960-luvun lopulla muutamia kerrostaloja sekä pieni ostoskeskus lähikauppoineen. Alueen asuinrakennukset muodostavat väljäkkoja ruutukortteleita. Lisäksi rakennettiin Karhunpellon asuinalue entiselle pellolle Karhumäentien ja Tampereentien risteykseen 1960-lopusssa. Alue koostuu viidestä elementtitekniikalla toteutetusta lamellikerrostalosta sekä pienestä ostoskeskuksesta. Kummallakin alueella vaaleiden asuintalojen ikkunarivistöjä on korostettu maalaamalla ikkunoiden välit tummemmalla tehosteväri-llä. Maanpäällinen kellarikerros on maalattu tummasävyiseksi. Osassa taloja kellarikerroksessa on autotalleja. Taloissa on loivat räystäättömät lapekatot.

1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa Pitkänahteen tien varteen rakennettiin pe-subetonipintaisista pistetaloista koostuva asuinkortteli. Rakennukset sijoittuvat porrastetusti metsäiseen rinteeseen Pitkänahteen tien varrelle.

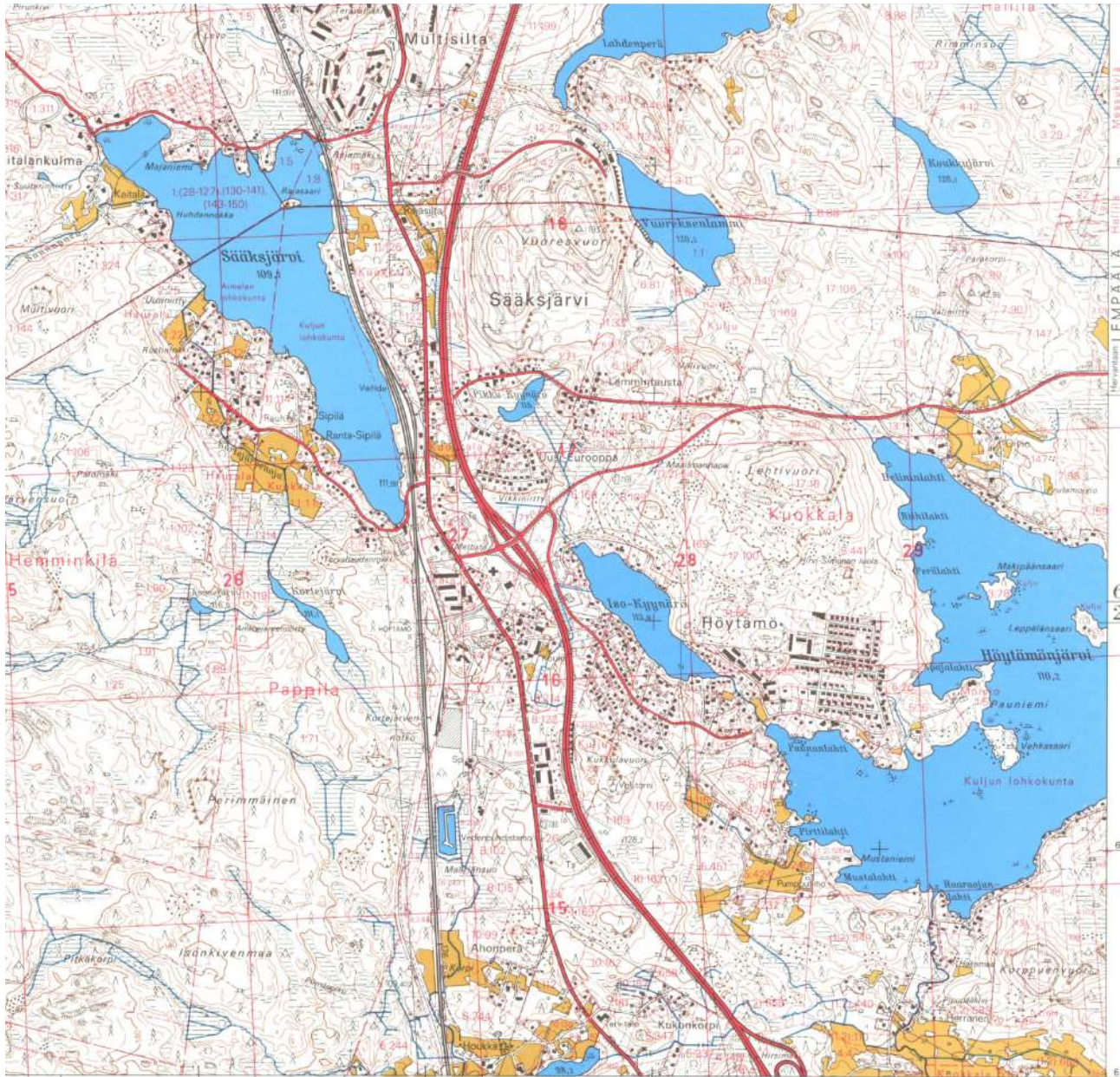
Moottoritien ja Sääksjärven liittymän valmistumisen jälkeen Sääksjärven palvelut ovat keskittyneet voimakkaasti koulun ja liittymän väliselle alueelle. Alueella on 1960-luvun lopun, 1970-80 –lukujen taitteen sekä 2000-luvun kauppakeskukset. 1930-luvulla perustettu koulu on laajentunut voimakkaasti tarjoten nykyisin myös liikuntaa varten tiloja. Sääksjärven päiväkotit sijoittui alun perin koulun pohjoispuolel-le, mutta siirtyi 2000-luvulla uusiin tiloihin uuden kauppakeskuksen viereen. Pitkänahteen tien päähän sijoittui 1970-luvun lopulla myös seurakuntakeskus.

Autoistuminen mahdollisti väljempien omakotialueiden kasvun etäämpänä Sääksjärven keskustasta. Sipilän rakenne on täydentynyt koko 1900-luvun ajan. Paunun asuinalue lähti rakentumaan 1970-luvun alussa. Kunta sai ostettua alueen eteläosan maat haltuunsa ja kaavoitti alueelle omakotitaloja sekä Simulantien varteen rivitaloja. Muutamaa vuotta myöhemmin kunta osti alueen pohjoispuolelta lisää maata ja kaavaa jatkettiin pohjoiseen. Etenkin alueen itälaidalle sijoittuvan omakotialueen kaava on ankara ruutukaava, joka heijastaa 1960-luvun lopun metsälähiöiden kritiikkiä ja paluuta ruutukaavaan kompaktikaupunkiajattelun myötä. Paunun asuinalueella ei kuitenkaan voi pitää varsinaisena kompaktikaupunkina. Alueen pienuuden ja pientalovaltaisen rakenteen takia alueelle ei ollut mahdollista sijoittaa minkäänlaisia palveluita, vaan se tukeutui Höytämön ja Sääksjärven palveluihin.

1970-luvulla Sääksjärvelle sijoittui lisää uusia teollisuuslaitoksia, erityisesti metallin alihankintayrityksiä ja konepajoja. Tunnetuin, ja edelleen Sääksjärvellä näkyvin, teollisuuslaitos on Kiilto Oy. Kiillosta kasvoi nopeasti Lempäälän suurin yritys, joka on jatkuvasti laajentanut toimitilojaan. Sääksjärven teollisuus- ja varastoalueita on laajennettu jatkuvasti. 1900-luvun lopussa tarkastelualueen pohjoisosaan rakentui uusi teollisuusalue Niinikuruntien varteen. Myös jakelukeskuksen läheisydyessä teollisuusaluetta laajennettiin Aittomäentien varrelle.

11.12.2017

2000-luvulla teollisuus- ja varastoalueet ovat laajentuneet radan länsipuolelle Kor-tejärven ympäristöön ennakoiden Tampereetta kiertävää Kehä II -tiehanketta.

Kuva 6. Ote vuoden 1980 peruskartasta. Kartassa näkyy Sääksjärven keskustan lähiökorttelit sekä Multisillan lähiö Tampereen puolella. Moottoritie on merkitty karttaan paksummalla punaisella viivalla. Sipilässä on edelleen pelloja samoin kuin Tampereentien tuntumassa kunnan pohjoisrajalla. Paunun asuinalue on pääosin rakentunut. Paununlahden eteläranta on vielä maalaismaista. Puskiiaisissa on edelleen isot peltoaukeat. Kuvälähde: vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi, karttalehti 212308.

11.12.2017

1.3 Inventointityö

1.3.1 Menetelmän ja vaiheiden kuvaus

Työmenetelmä inventoinnissa ja arvottamisessa noudatti museoviranomaistenkin suosittamaa DIVE-menetelmää eri vaiheineen. Tässä työssä DIVE-menetelmän kuvaus- ja tulkintavaiheet yhdistettiin analyysivaiheeksi, jolloin tehtiin tausta- ja maastotutkimukset, kuvailtiin inventoidut kohteet inventointikortteille ja valmisteltiin arvottamista. Arvottamisvaiheessa arvotettiin inventoidut kohteet pisteyttämällä ne vakiintuneen arviointikriteeristön pohjalta. Toteutus- eli kaavasuunnitteluvaiheessa työstiin pisteytyksen perusteella toimenpidesuosituksia yleiskäyttöä varten. Yhteenvetovaiheessa viimeisteltiin raportointi ja koottiin tilaajalle luovutettava aineisto.

Kuva 7. DIVE-menetelmän vaiheet.

1.3.2 Arvottamismenetelmän kuvaus

Kohteiden merkitystä arvioitiin sanallisten kuvausten lisäksi pisteyttämällä kohteet numeerisesti. Kun kyseessä on laaja aineisto, pisteytys on helposti avautuva ja ymmärrettävä tapa kertoa kohteiden merkityksestä. Pisteyttämällä kohteet laajaa aineistoa on myös helpompi jäsentellä havainnollisesti. Pisteytyksen tulokset kirjattiin kohteiden ja alueiden kuvauksiin.

Tehty pisteytys pohjautuu vakiintuneisiin arviointikriteereihin, joilla tarkastellaan kohteiden ja alueiden rakennushistoriallista arvoa, ympäristöarvoa ja historiallista arvoa. Kohteiden rakennushistoriallista arvoa tarkasteltiin neljän kriteerin suhteen, ympäristöarvoa yhden kriteerin suhteen ja historiallista arvoa yhden kriteerin suhteen. Jokaisesta kriteeristä kohde on voinut saada 0-3 pistettä. Kriteerit on kuvattu seuraavilla sivuilla tarkemmin.

11.12.2017

Rakennushistoriallinen arvo**Arkkitehtoninen ja rakennustekninen arvo**

3 pistettä	Tärkeä: Arkkitehtuuriltaan tai rakennustekniseltä ratkaisultaan korkeatasoinen tai suunnittelijan päätyö / Rakennuskannaltaan ja kaavaratkaisultaan korkeatasoinen alue tai suunnittelijan päätyö
2 pistettä	Edustava: Arkkitehtuuriltaan tai rakennustekniikaltaan tiettyä ajankohtaa, tyyli-suuntaa tai suunnittelijan tuotantoa hyvin edustava / Rakennuskannaltaan ja kaavaratkaisultaan rakennustekniikaltaan tiettyä ajankohtaa, tyyli-suuntaa tai suunnittelijan tuotantoa hyvin edustava alue
1 piste	Tavanomainen: Arkkitehtuuriltaan tai rakennustekniikaltaan rakennusajankohdalle tyypillinen / Rakennuskannaltaan ja kaavaratkaisultaan rakennusajankohdalle tyypillinen
0 pistettä	Vaatimaton: Arkkitehtuuriltaan vaatimaton, ei rakennustekniikan tuomaa merkitystä / Rakennuskannaltaan ja kaavaratkaisultaan vaatimaton alue

Harvinaisuus

3 pistettä	Tärkeä: kohde edustaa esim. harvinaista rakennustyyppiä, rakennustapaa, tyyli-suuntausta tai häviävää rakennuskantaa / Aluekokonaisuuden rakenne ja rakennuskanta edustavat esim. harvinaista rakennustyyppiä, rakennustapaa, tyyli-suuntausta tai häviävää rakennetta
2 pistettä	Edustava: Rakennus- tai aluetyyppinä paikallisesti edustava, vastaavia rakennuksia tai alueita on useampia
1 piste	Tavanomainen: Rakennus- tai aluetyyppinä paikallisesti tavanomainen ja yleinen
0 pistettä	Vaatimaton: Rakennus- tai aluetyyppinä vaatimaton ja yleinen

Alkuperäisyys ja säilyneisyys

3 pistettä	Tärkeä: Rakennus on säilynyt ulkoasultaan, ominaispiirteiltään ja käyttötarkoitukseltaan alkuperäisenä / Aluekokonaisuuden rakenne ja rakennuskanta ovat säilyneet ulkoasultaan ja ominaispiirteiltään alkuperäisenä
2 pistettä	Edustava: Rakennus on säilynyt ulkoasultaan, ominaispiirteiltään ja käyttötarkoitukseltaan lähes alkuperäisenä / Aluekokonaisuuden rakenne ja rakennuskanta ovat säilyneet ulkoasultaan ja ominaispiirteiltään lähes alkuperäisenä
1 piste	Tavanomainen: Rakennuksen alkuperäinen ulkoasu ja ominaispiirteet ovat muuttuneet mutta tunnistettavissa / Aluekokonaisuuden rakenne ja ominaispiirteet ovat tunnistettavissa rakennuskannan muuttumisesta huolimatta
0 pistettä	Vaatimaton: Rakennuksen alkuperäinen ulkoasu ja ominaispiirteet eivät ole tunnistettavissa / Aluekokonaisuuden alkuperäinen rakenne ja rakennusten ominaispiirteet eivät ole tunnistettavissa

Kerroksellisuus

3 pistettä	Tärkeä: Rakennus tai aluekokonaisuus on historiallisesti kerroksellinen, sen eri vaiheet ovat hyvin luettavissa ja ilmentävät aikaansa sekä käytön jatkuvuutta
2 pistettä	Edustava: Rakennukseen tai aluekokonaisuuteen tehdyt muutokset ovat tunnistettavia, mutta eivät kaikilta osin ilmennä omaa aikaansa
1 piste	Tavanomainen: Rakennukseen tai aluekokonaisuuteen tehdyt muutokset ovat vaikeasti havaittavissa tai eivät ilmennä omaa aikaansa
0 pistettä	Rakennus tai aluekokonaisuus ei ole kerroksellinen

11.12.2017

Ympäristöarvo**Kaupunkikuvallinen tai maisemallinen arvo**

3 pistettä	Tärkeä: Kaupunkikuvallisesti tai maisemallisesti tärkeä, maamerkki
2 pistettä	Edustava: Kaupunkikuvallisesti tai maisemallisesti edustava, osa paikan henkeä
1 piste	Tavanomainen: Kaupunkikuvallisesti tai maisemallisesti tavanomainen, ei merkitystä
0 pistettä	Vaativaton: Poikkeaa ympäristöstään merkittävästi eikä tue kokonaisuutta

Historiallinen arvo**Historiallinen todistusvoimaisuus**

3 pistettä	Tärkeä: Rakennus tai aluekokonaisuus on paikallishistoriallisesti ainutlaatuinen ja sillä on merkitystä historiallisen kehityksen, tapahtuman tai ilmiön todisteena
2 pistettä	Edustava: Rakennus tai aluekokonaisuus ilmentää edustavasti tiettyä historiallista tapahtumaa, ilmiötä (kuten teollistuminen ja kaupungistuminen tai rakennustekniikka) tai henkilöä
1 piste	Tavanomainen: Rakennus tai aluekokonaisuus ilmentää tavanomaisesti tiettyä historiallista tapahtumaa, ilmiötä (kuten teollistuminen ja kaupungistuminen tai rakennustekniikka) tai henkilöä
0 pistettä	Vaativaton: Rakennuksella tai aluekokonaisuudella ei ole erityistä historiallista merkitystä osana mitään tapahtumaa, ilmiötä tai henkilöä

Laskennallinen maksimipistemäärä on 6 x 3 pistettä. Kohde ei kuitenkaan voi olla yhtä aikaa säilynyt alkuperäisessä asussaan ja kerroksellinen. Tämän takia maksimipistemäärä on 17 pistettä. Kohteiden arvo on määritetty niiden saamien pisteiden perusteella. Vaativattomat ja tavanomaiset kohteet eivät tarvitse erityisiä kaavamerkintöjä tai toimenpidesuosituksia. Paikallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat kohteet tulee huomioida kaavaratkaisussa.

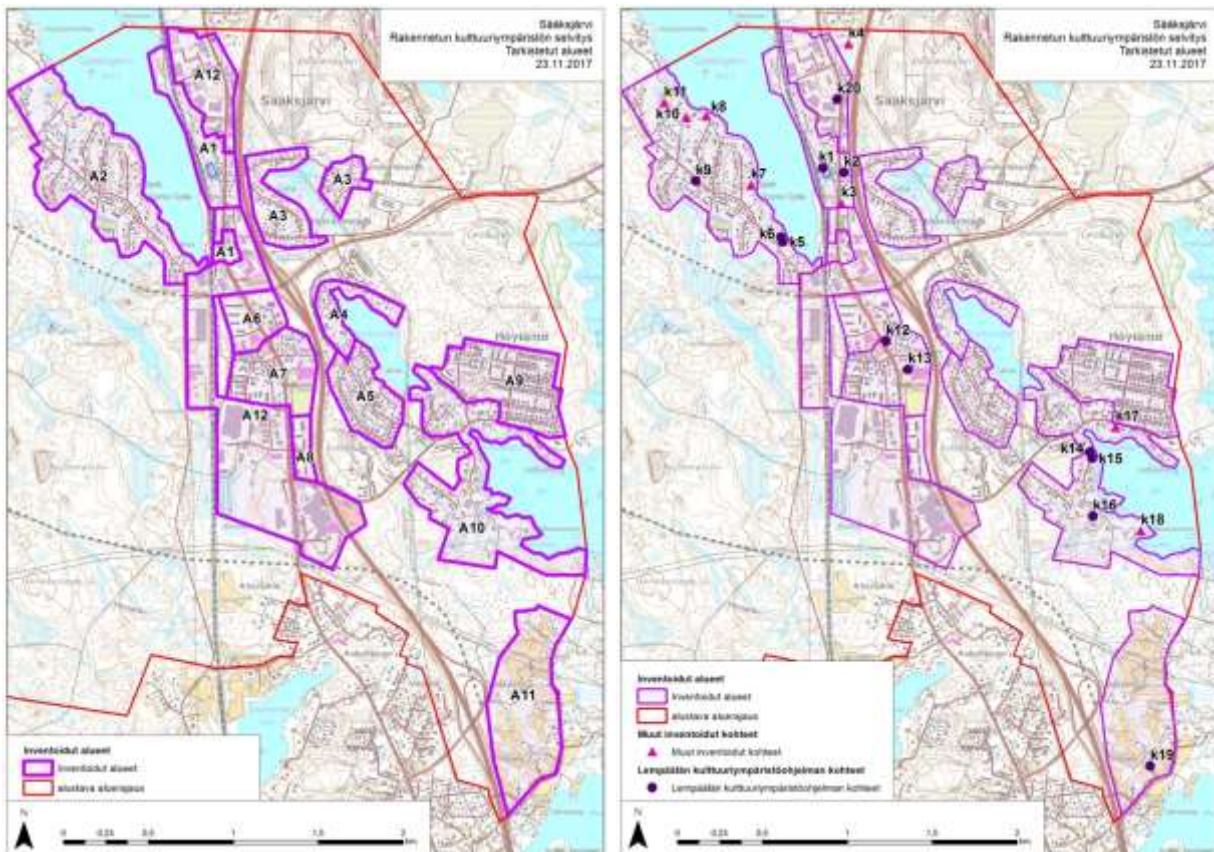
Kokonaispisteet**Yhteensä 0–5 pistettä**Arkkitehtonisilta, historiallisilta ja ympäristöarvoiltaan **vaativaton****Yhteensä 6-9 pistettä**Arkkitehtonisilta, historiallisilta ja ympäristöarvoiltaan **tavanomainen****Yhteensä 10-13 pistettä**Arkkitehtonisilta, historiallisilta ja ympäristöarvoiltaan
edustava/paikallisesti merkittävä**Yhteensä 14-17 pistettä**Arkkitehtonisilta, historiallisilta ja ympäristöarvoiltaan
tärkeä/maakunnallisesti merkittävä

11.12.2017

1.3.3 Inventoidut alueet ja kohteet

Sääksjärven rakennetut ympäristöt käytiin lävitse kaava-alueelta Vuoresvuoren suljettua sotilasaluetta lukuun ottamatta. Oheisessa kartassa on esitetty tarkemmin inventoidut 11 aluetta. Tarkemman inventoinnin ulkopuolelle jätettiin sotilasalueen lisäksi Kukkolanvuoren ja Iso-Kyynärön pohjoisrannan 1990-2000 -luvun yhtenäiset asuinalueet. Inventoidut alueet arvioitiin arviointikriteerien perusteella. 5 aluetta arvioitiin tavanomaisiksi ja 6 aluetta paikallisesti merkittäviksi. Maakunnallisesti merkittäviä alueita ei löytynyt.

Työssä tarkistettiin Lempäälän kulttuuriympäristöohjelmassa osoitetut 11 kulttuurihistoriallisesti arvokasta tai todennäköisesti arvokasta rakennusta ja pihapiiriä. Ne on esitetty oheisessa kartassa tumman violetteina ympyröinä. Niiden lisäksi inventoitiin 8 muuta kohdetta, jotka on esitetty oheisella kartalla punaisina kolmioina. Tarkistetuista kohteista yksi (k20, Pihlajamäki) on tuhoutunut, yksi todettiin tavanomaiseksi, 9 paikallisesti merkittäväksi ja 1 maakunnallisesti merkittäväksi. Uusista kohteista yksi todettiin tavanomaiseksi ja 7 paikallisesti merkittäväksi. Maakunnallisesti merkittäviä kohteita ei löytynyt.

Kuva 8. Vasemmalla on esitetty violetin rajauksin tarkemmin tutkitut rakennetut alueet. Oikealla on esitetty tumman violetteilla pisteillä Lempäälän kulttuuriympäristöohjelmassa esitellyt kohteet, jotka kaikki tarkistettiin sekä punaisin kolmion aiemmin inventoimattomat kohteet.

11.12.2017

---

2 Suositukset

Tarkastelualueen rakennuskanta on kehittynyt monessa eri vaiheessa 1800-luvulta alkaen. Tärkeimpiä alueen rakennettuun ympäristöön ja kulttuurimaisemiin vaikuttaneita ilmiöitä ovat olleet isojaon mahdollistama torppien perustaminen takamaille, rautatieliikenteen kehitys, II maailmansota ja kaupungistuminen ja autoistuminen 1960-luvulta alkaen. Kehityskulut näkyvät edelleen alueen rakennetuissa ympäristöissä ja paikoitellen myös kulttuurimaisemassa. Vaiheet ovat toisaalta lisänneet kulttuuriympäristön ajallisia kerroksia, toisaalta jättäneet aiempia kerroksia alleen. Tarkastelualueella kulttuuriympäristön ajallinen syvyys on edelleen havaittavissa ja esillä, vaikka paikoitellen etenkin torppariaikaiset kerrokset ovat jääneet uudempien kerrosten alle. Tarkastelualueen yksittäisistä pihapiireistä löytyy hyviä esimerkkejä kulttuuriympäristön vaalimisesta, mutta paikoitellen kulttuuriympäristön ajallinen syvyys ja luettavuus ovat kuitenkin kärsineet.

Rakennusten ja alueiden vaaliminen ja suojelu ei ole itsetarkoitus; se on keino varmistaa, että nykyaika voi liittyä menneeseen luontevana jatkumona tuhoamatta kaikkea näkyvää historiaa altaan. Siinä missä suuria linjoja ja alueiden arvoja voi parhaiten hallita kunnallisessa päätöksenteossa, yksityisillä ihmisillä on valta omiin valintoihinsa. Rakennuksia voidaan korjata lukemattomilla eri tavoilla ja vaihtoehtoisia toteutustapoja voi aina etsiä.

Tässä työssä on inventoitu ja arvoitettu tarkastelualueen rakennuskantaa. Työ on tehty yleiskaavaa varten keskittyen alueiden ja kohteiden ulkoiseen olemukseen ja maisemalliseen merkitykseen. Inventoitujen alueiden ja kohteiden osalta kuvataan niiden historiaa, ominaispiirteitä, arkkitehtuuria ja arvoja sekä niiden sijaintia maisemassa. Arvottamisvaiheessa alueet ja kohteet pisteytettiin kuuden kriteerin perusteella. Kokonaispisteiden perusteella maakunnallisesti ja paikallisesti merkittäviksi arvioidut alueet ja kohteet suositellaan huomioimaan kaavaratkaisussa.

2.1 Suositukset maakunnallisesti merkittävälle kohteelle

Kohteen arvokasta rakennuskantaa ei saa purkaa. Kohdetta tai sen kulttuurihistoriallisia arvoja omaavaa ympäristöä koskevien toimenpiteiden ja suunnittelun on oltava kokonaisuuden säilymistä turvaavia. Mahdolliset korjaustoimenpiteet tehdään alkuperäisyyttä kunnioittaen, tai mikäli kohteessa on useita ajallisia kerroksia, ne huomioiden. Korjausrakentamisessa suositellaan huomioimaan arvokkaiden rakennusten alkuperäiset materiaalit, ikkunat, ovet ja muut säilyneet yksityiskohdat.

Merkinnällä osoitetaan kohde 1, Vanha asema.

11.12.2017

2.2 Suositukset paikallisesti merkittävälle alueelle

Alueen arvokkaaksi katsottua rakennuskantaa ja rakennetun kulttuuriympäristön erityispiirteitä suositellaan vaalittavan. Alueella tapahtuva uudis- ja korjausrakentaminen ja muut suoritettavat toimenpiteet suositellaan sopeutettavaksi rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteisiin sekä mahdollisiin kaupunkikuvallisiin, kulttuurihistoriallisiin ja maisemallisiin arvoihin.

Mikäli päärakennus joudutaan korvaamaan uudella, suositellaan uudisrakentamisessa noudatettavan lähistön muun rakentamisen periaatteita, kuten massoitte-lua, kattokulmaa, julkisivumateriaaleja sekä sijoittumista suhteessa rakennuspaikan rajoihin ja rakennuspaikan muihin rakennuksiin. Mahdollinen täydennysrakentaminen tulee sovittaa luontevasti osaksi alueen muuta rakennuskantaa eikä se saa heikentää ympäristön erityispiirteitä eikä rikkoa alueen rakennuskannan yhte-näisyyttä.

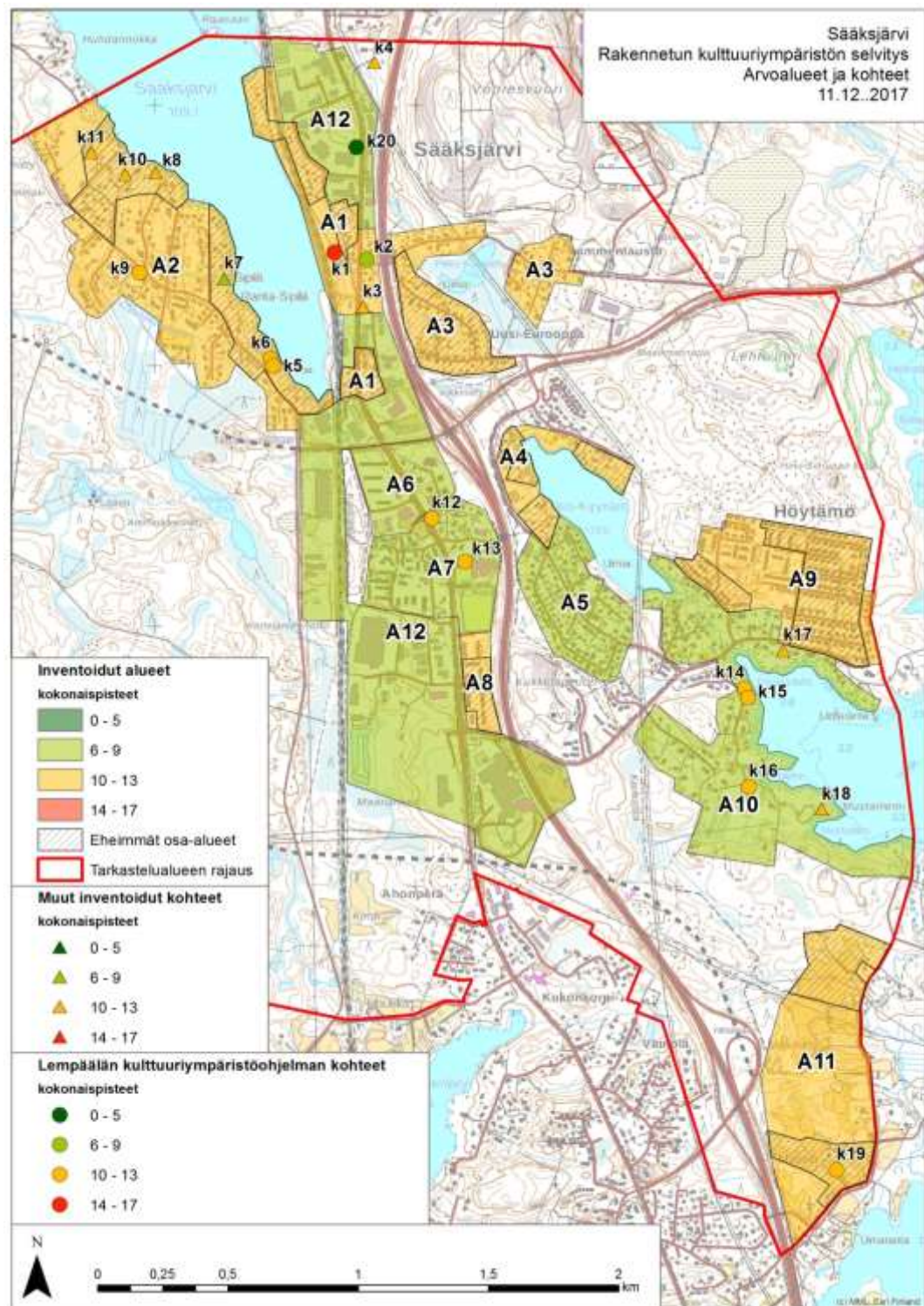
Paikallisesti merkittäviltä alueilta on osoitettu erikseen kunkin alueen ominaispiir-teitä eheimmin kuvastavat osa-alueet, joita suositukset koskevat. Paikallisesti merkittäviä osa-alueita ovat seuraavat alueet: alue 1, Asutus vanhan aseman ym-päristössä; alue 2, Sipilän torpat ja huvilat; alue 3, Uuden-Euroopan ja Lammen-taustan asuinalueet; alue 4, Iso-Kyynärön pohjoisrantojen kesähuvilat; alue 8, Höytämön aluerakennuskohde; alue 9, Paunun omakoti- ja rivitaloalueet ja alue 11, Puskiaistentien varren asutus.

2.3 Suositukset paikallisesti merkittävälle kohteille

Kohteen arvokasta rakennuskantaa vaalitaan. Kohteen arvokasta rakennuskantaa koskevan suunnittelun tai toimenpiteen tulee olla kokonaisuuden säilyttämistä turvaavia. Mahdolliset korjaustoimenpiteet suositellaan tehtäväksi alkuperäisyyttä kunnioittaen, tai mikäli kohteessa on useita ajallisia kerroksia, ne huomioiden. Ar-vokkaiden rakennusten korjaamisessa suositellaan niille tyypillisten piirteiden, ku-ten julkisivuissa käytettyjen materiaalien ja ikkunajaotuksen, huomioimista. Koh-teiden täydennysrakentaminen on mahdollista kohteen ja sen lähiympäristön ar-vot huomioiden. Mahdollinen täydennysrakentaminen tulee sovittaa luontevasti osaksi kohteen muuta rakennuskantaa ja lähiympäristöä eikä se saa heikentää kohteen arvoja ja erityispiirteitä.

Merkinnällä osoitetaan seuraavat kohteet: kohde 3, Sääksjärvitalo; kohde 4, Ra-jasilta; kohde 5, Kivirinne; kohde 6, Kivipuisto; kohde 8, Annalantie 15; kohde 9, Kivimäki; kohde 10, Tanhuranta; kohde 11, Koivula; Kohde 12, Sääksjärven-Kul-jun VPK, kohde 13, sääksjärven koulu; kohde 14, Mustanniementie 5; kohde 15, Mustanniementie 7; kohde 16, Marjamäki; kohde 17, Höytämöntie 54; kohde 18, Mustaniemi sekä kohde 19, Setälän aitta ja pihapiiri.

11.12.2017

Kuva 9. Arvoalueet ja kohteet.

11.12.2017

3 Kohdekuvaukset

3.1 Alue 1, Asutus vanhan aseman ympäristössä

Aseman läheisyyteen Tampereentien varrelle ja radan varteen alkoi tiivistyä asutusta Sääksjärven aseman (1916) valmistumisen myötä. Rata oli valmistunut jo vuonna 1876. Alueella on säilynyt muutamia rakennuksia itsenäisyyden alkuvuosikymmeniltä. Etenkin radan varressa on säilynyt muutamia vaatimattomia pikkumökkejä, joita rautatieläiset ovat asuttaneet. Tatekanpolun päässä on vuonna 1924 valmistunut rautatieläisten asuintalo, jossa on ollut useampi asunto. Sen yläkerrossa asui asemapäällikön perhe, alakerrassa asuivat asemamies ja junanlähettäjä perheineen. Lisäksi Tatekanpolun päässä on useampia rautatieläisten rantasaunoja 1940-60-luvulta.

II maailmansodan jälkeen asutus tiivistyi Sääksjärvellä. Rakennuskanta aseman läheisyydessä täydentyi myös ns. rintamamiestaloilla. Uuden-Euroopan asuinalue rakentui 1950-luvulla Lampitien ja Mäkitien varsille. Ennen moottoritietä tiet yhdistivät Tampereentiehen ja Uusi-Eurooppa oli kiinteämmin yhteydessä aseman seutuun. Tampereentien varrella sijaitsi useampia kauppvoja tällöin.

1900-luvun loppupuoliskolla alueen rakennuskanta on jonkin verran uusiutunut vanhempien rakennusten jäädessä fragmenteiksi uudempien asuin- ja teollisuusrakennusten sekaan. 1920-50-lukujen rakennuksista osa on säilynyt hahmoltaan tai ulkonäöltään melko alkuperäisinä, mutta osaa on laajennettu tai niiden ulkonäkö on muuttunut julkisivuverhousten ja ikkunoiden uusimisen myötä.

Arvot

Alueen arvot liittyvät rautatien historiaan. Alueella on edelleen säilynyt Sääksjärven vanhan aseman lisäksi rautatieläisten asuinrakennuksia 1900-luvun alkupuoliskolta sekä joitakin rakennuksia, jotka kertovat aseman läheisyyteen sijoittuneista palveluista.

Alueen rakenne ja sen rakennuskanta ovat vanhaa asemarakennusta lukuun ottamatta arkkitehtonisesti tavanomaisia. Vastaavaa rautatiehen liittyvää rakennuskantaa on säilynyt muuallakin Lempäälässä ja Pirkanmaalla. Alueen alkuperäisestä rakenteesta on säilynyt lähinnä fragmentteja aivan radan tuntumassa. Alueen fragmentoitumiseen on vaikuttanut 1960-luvulla moottoritieksi rakennettu vt 3 ja alueen teollistuminen. Alue on kerroksellinen ja alueen rakennuskanta ilmentää edelleen sen eri vaiheita. Alueen käytön jatkuvuus on kuitenkin kärsinyt Sääksjärvellä pysähtyvien junavuorojen vähenemisestä 1960-luvulta alkaen ja loppumisesta 1980-luvulla.

Alueen hajanaisuuden takia se on selvästi menettänyt kaupunkikuvallista arvoaan jääden merkitykseltään melko tavanomaiseksi. Radan varrella vanha asemarakennus ja rautatieläisten asuintalot ovat edelleen maisemallisesti tärkeitä ja osa paikan henkeä.

1/2/1/2/2/3=11

11.12.2017

Kuva 10. Tatekanpolku 9. Vasemalla rautatieläisten asuintalo vuodelta 1924, oikealla 1960-luvun kesämökki Valtion rautateiden vuokratontilla. Kuvalähde: Lempäälän kunta.

Kuva 11. Vasemmalla Niinikuruntie 11:ssä sijaitsee aivan radan varressa vaatimaton pikkumökki luultavasti itsenäisyyden alkuvuosikymmeniltä. Mökki on alueelle tyypillistä vaatimatonta rakennuskantaa, joka on liittynyt rautatieläisten asumiseen. Oikealla vastaava vaatimaton pikkumökki Tampereentien varrella (Tampereentie 469). 2707, 2781

11.12.2017

Kuva 12. Hirsirakennus 1920-30 -luvulta (Tampereentie 456) jää nykyisin 2000-luvun vaihteen asuinrakennusten ja teollisuusrakennusten väliin. 2779

Kuva 13. Raunilantien varrella on muutamia jälleenrakennuskauden tyyppitaloja, joiden ulkonäkö on säilynyt alkuperäistä vastaavana. 2728

Kuva 14. 1900- luvun alkupuoliskon pienehkö asuintalo, jonka julkisivuverhous on uusittu 1900-luvun loppupuoliskolla. Tampereentie 489. 2732

11.12.2017

11.12.2017

3.1.1 Kohde 1, Vanha asema (R6.1)

Sääksjärven asema on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 2009).

Sääksjärven rautatiepysäkki Lempäälässä on harvinaisen V luokan pysäkkityypin edustaja 1910-luvulta. Rakennuksen pohjoispuolelle odotushuoneeksi rakennettu matalampi kylkiäinen valmistui 1928. Makasiinirakennus valmistui 1941. Pysäkin käytön päättymisen jälkeen ratapiha on muuttunut maansiirtotöiden ja ratojen purkamisen seurauksena. Tavaramakasiinin edessä on säilynyt pieni osa asemalaiturin kivimuuria. Varsinainen käytössä oleva ratalinja on siirtynyt lännemmäksi.

Hämeenlinna-Turku-Tampere -radasta tehtiin päätös valtiopäivillä 1872. Valmis rata vihittiin käyttöön 1876. Sääksjärven pysäkki perustettiin 1916 ja korotettiin toiminnan lisääntyessä asemaksi 1930-luvulla. Toimiston, akkuhuoneen, relehuoneen ja eteisen käsittänyt jugendhenkinen pysäkkirakennus sai 1920-luvulla päätyinsä pienen klassistisen odotussalin.

Aseman tavaraliikenne oli vilkasta; puutavaraa vedettiin talvisin aseman lanssille. Sääksjärvi pysyi sotien aikana vilkkaana asemapaikkana, kun 1930-luvulla perustetusta Vuoresvuoren asevarikosta kuljetettiin ammuksia samoin kuin raaka-ainelasteja. Puutavarasta oli suuri osa polttopuiksi tarkoitettuja halkoja. Sotien jälkeen aseman merkitys tavarankuljetuksessa väheni. Tampereelle suuntautuvan työmatkaliikenteen kannalta pysäkillä oli suuri merkitys ennen yksityisautoilun yleistymistä. Henkilöliikenne päättyi Sääksjärven pysäkillä 1980-luvulla.

Arvot

Asemarakennus on edustava jugend-tyylinen pieni asemarakennus. Se on harvinaista V luokan pysäkkityyppiä 1910-luvulta. Rakennusta on laajennettu 1920-luvulla klassistisella odotussalilla. Rakennuksen eri vaiheet ovat hyvin tunnistettavissa, ilmentävät aikaansa ja käytön jatkuvuutta ja kumpikin osa on säilynyt hyvin alkuperäisessä asussaan. Asemaympäristön kerroksellisuutta lisää 1940-luvun makasiinirakennus. Ratapiha on muuttunut maansiirtotöiden ja ratojen purkamisen myötä, mikä heikentää miljöön säilyneisyyttä mutta kertoo radan käytön jatkuvuudesta. Asemarakennus on tällä hetkellä vailla varsinaista käyttöä.

Asema toimii edelleen maamerkkinä radan varressa ja se näkyy myös Sääksjärven vastarannalta. Asema on tärkeä osa paikan henkeä.

Sääksjärven vanha asema on paikallishistoriallisesti erittäin tärkeä. Sillä on merkitystä koko Sääksjärven rakentumisen kannalta ja se kertoo henkilö- ja tavaraliikenteen kehityksestä 1900-luvulla.

2/3/2/2/3/3=15

11.12.2017

Kuva 15. Sääksjärven jugend-tyylinen asemarakennus ja vasemmalla makasiinirakennusta. 2747

Kuva 16. Yläkuviissa asemarakennuksen radan puoleista julkisivua. Ylhäällä oikealla klassistinen laajennus 1920-luvulta. Alhaalla vasemmalla asemarakennuksen itäjulkisivu ja oikealla makasiinirakennuksen radanpuoleinen julkisivu. 2762, 2750, 2753, 2756

11.12.2017

3.1.2 Kohde 2, Vesala (R6.19)

Tampereentien varrella 1900-luvun alkupuolella rakennetussa talossa on toiminut posti 1920-luvulla, pankin sivukonttori 1940-luvun lopulla ja 1930-luvun lopulla koulu. Taksin asemapaikkana se oli 1970-80 -luvuilla. Rakennukseen on tehty ns. elintasosiipi ja sen verhous ja ikkunat on uusittu.

Arvot

Rakennus on arkkitehtuuriltaan ja rakennustekniikaltaan tavanomainen. Se on tavanomainen myös rakennustyyppinä. Rakennuksen alkuperäinen ulkoasu ja ikä eivät enää ole helposti hahmotettavissa. Elintasosiipi tuo rakennukseen helposti havaittavaa ja omaa aikaansa ilmentävää kerroksellisuutta. Kaupunkikuvallisesti rakennus on nykyisessä asussaan tavanomainen. Rakennuksella on elinkeinohistoriallista merkitystä siinä sijainneiden useiden palveluiden takia, mutta rakennuksen kertovuus on kärsinyt julkisivumuutoksista ja tieyhteyden katkeamisesta Uuden-Euroopan suuntaan.

1/1/0/2/1/1=6

Kuva 17. Vesalaan on rakennettu elintasosiipi rakennuksen pohjoispuolelle. Eteläseinustalla on umpikuisti. 2735, 2737

11.12.2017

11.12.2017

3.1.3 Kohde 3, Sääksjärvitalo

1950-luvulla valmistuneen kaksikerroksisen rakennuksen alakerrassa oli alkuun Tuotannon myymälä, yläkerrassa oli asuntoja. 1960-luvun lopulla myymälä siirtyi Sääksjärven keskustaan valmistuneeseen uuteen liikekeskukseen. Sääksjärven vuonna 1946 perustettu Sosiaalidemokraattinen yhdistys osti myymälärakennuksen omaksi toimitilakseen. Sääksjärven-Kuljun Demarit ry omistaa rakennuksen edelleen ja vuokraa tiloja erilaisia tilaisuuksia varten. Yhdistys on kunnostanut taloa ja rakentanut uuden sisäänkäynnin pihan puolelle. Rakennuksen ikkunat on uusittu, samoin kuin julkisivuverhous. Kaupan entinen sisäänkäynti hahmottuu vielä Tampereentien puolesta julkisivusta näyteikkunoiden yllä olleen lipan ansioista.

Arvot

Rakennus on arkkitehtuuriltaan ja rakennustekniikaltaan 1950-luvulle tyypillinen 2-kerroksinen liike- ja asuinrakennus. Puurakenteisena rakennus on tarkastelualueella ainoa kyseisen rakennustyyppin edustaja. Rakennuksen julkisivuun on tehty jonkin verran ulkoasua muuttavia korjauksia, mutta jotkin yksityiskohdat, kuten eteläpään sisäänkäynti, ovat säilyneet alkuperäisessä asussaan. Myös rakennuksen alkuperäinen käyttötarkoitus myymälärakennuksena on edelleen hahmotettavissa. Kerroksellisuutta rakennukseen tuovat yhdistystoiminnan myötä siirretty pääsisäänkäynti ja ikkunoiden uusiminen. Muutokset ovat hyvin tunnistettavissa.

Rakennus on kaupunkikuvallisesti edustava Tampereentien varrella ja osa paikan henkeä. Sillä on sekä elinkeinohistoriallista että yhdistystoimintaan liittyvää paikallishistoriallista arvoa. Sääksjärven asukasmäärä kasvoi voimakkaasti jälleenrakennuskaudella ja Tuotannon ison myymälän sijoittuminen Tampereentien varteen lähelle Uuden-Euroopan asuinalueetta kertoo kaupallisten palveluiden kehittymisestä alueella 1950-luvulla.

1/3/2/1/2/2=11

Kuva 18. Sääksjärvitalon Tampereentien puoleinen julkisivu. Ikkunat on uusittu. Kaupan entisen sisäänkäynnin yllä ollut ajalle tyypillinen lippa on säilynyt julkisivussa, vaikka sisäänkäynti on rakennettu umpeen. 2770

11.12.2017

Kuva 19. Sääksjärvitalon eteläjulkisivulla on säilynyt sivusisäänkäynti alkuperäisessä asussaan. Myös ikkunat vaikuttavat alkuperäisiltä. 2771, 2772, 2773

11.12.2017

3.1.4 Kohde 4, Rajasilta

Aivan Tampereen rajalla moottoritien ja voimalinjan väliin sijoittuu entinen Rajasilan tila, joka oli alkujaan Lempäälän pappilan virkatalon torppa. Rajasilta on asutettu ilmeisesti 1800-luvun alkupuoliskolla, torppa näkyy mm. Kalmbergin kartastossa vuodelta 1855. Torppa lunastettiin itsenäiseksi vuonna 1921 ja rakennuskantaa on uusittu tämän jälkeen. Samalla tila siirtyi nykyiselle paikalleen Tampereentien varresta. Asuinrakennus on vuodelta 1922. Se on vaaleaksi maalattu ja pysty-pteiterimalaudoitettu. Päätykolmioissa on pystyvuoraus. Ikkunat ovat T-ikkunoita, joiden yläosa on jaettu kolmeen ruutuun. Ikkunoiden yllä on ulkoneva otsalauta, joka tuo hieman koristeellisuutta niihin. Listoitus on valkoinen. Vesikate on katto-tiltä. Tiilinavetta ja iso puurakenteinen piharakennus on myös rakennettu tilan itsenäistymisen jälkeen. Lisäksi pihapiirissä on vanhemmalta vaikuttava aitta. Pihapiirin reunalla on 1970-luvulla rakennettu matala tiilitalo. Torpan alkuperäisellä paikalla osoitteessa Tampereentie 496 sijaitsee 1970-luvun rakennus.

Arvot

Päärakennus ja etenkin tiilinavetta ovat arkkitehtuuriltaan ja rakennustekniikaltaan edustavia aikansa rakennuksia. Kohde pihapiireineen edustaa tarkastelualueella häviävää rakennuskantaa. Tarkastelualueella on muutamia vastaavia kohteita, joissa entisen torpan rakennuskanta on uusittu tilan itsenäistyttyä. Kohteen pihapiiri ja rakennusten ulkoasu on säilynyt melko hyvin 1920-50-lukujen asussa. Kohde ei ole erityisen kerroksellinen,.

Rajasilta sijaitsee syrjässä Tampereentiestä eikä se näy moottoritiellekään. Sen maisemallinen arvo jää tavanomaiseksi.

Rajasillalla on paikallishistoriallista merkitystä sen ilmentäessä Lempäälän karujen takamaiden asuttamista 1800-luvulla perustamalla torppia vähäisten viljelyyn kelpaavien maiden tuntumaan. Kohde kertoo myös torppien itsenäistymisestä ja siitä kuinka vauraammilla torpilla oli varaa uudistaa rakennuskantaansa itsenäistymisen jälkeen.

2/2/2/1/1/2=10

11.12.2017

Kuva 20. Rajasillan tilalle rakennettiin uusi päärakennus vuonna 1922 torpan itsenäistyttyä. Päärakennus rakennettiin hieman syrjään vahasta pihapiiristä ja etäämmälle Tampereentiestä. 2685

Kuva 21. Rajasillan tiilinavetta. 2683

11.12.2017

3.2 Alue 2, Sipilän torpat ja huvilat

Kortejärvestä laskee Sääksjärveen Kortejärvenoja, jonka tuntumassa on jonkin verran tarkastelualueella harvinaista savista, viljelyyn sopivaa maaperää. Alue asutettiin 1800-luvulla perustamalla viljelyyn sopivan maan tuntumaan torppia. Kalmbergin kartastoon vuodelta 1855 on merkitty torppa nykyisen Sipilän tietämille, kihlakunnan karttaan vuodelta 1878 nykyisen Röstintien paikoille torppa ja Senaatin kartastoon näiden kahden rakennuspaikan väliin vielä kolmaskin torpan paikka.

Sääksjärven rautatiepysäkin perustamisen jälkeen Sääksjärven rannoille alkoi muodostua kesäasutusta hyvien junayhteyksien takia. Alueen torppien itsenäistyttyä ne vuokrasivat maitaan kesäasukkaille huvilan paikoiksi. Rannan tuntumassa on säilynyt muutamia melko näyttäviä huviloita, kuten Kivipuiston Terijoelta tuotu huvila sekä muutamia muita huviloita ja rantasaunoja. 1920-30-luvuilla Sääksjärventien varteen rakennettiin myös jonkin verran asuintiloja. 1950-luvulla Sääksjärventien loppupäähän nykyisen Koivulantien varteen rakentui melko eheä kokonaisuus asuintiloja tyyppitaloineen. Sekä kesäasuksesta että asutustiloista on säilynyt fragmentteja 1900-luvun jälkipuoliskon omakotiasutuksen seassa. Torppien ja pientilojen entiset pellot on rakennettu lähes täyteen.

Alueella on etenkin Annalantien ja Hakatien varsilla matalia, tiilipintaisia 1970-80 -lukujen omakotitaloja. Sipiläntien länsipuolella on 1990-2000 -luvun omakotitaloja, jotka yksityiskohdissaan jäljittelevät alueen vanhojen kesähuviloiden yksityiskohdita. Alueen reunoilla on useampia 2000-luvun uusia melko tiiviitä kortteleita. Uusimmat alueet sijoittuvat hieman irralleen muusta rakenteesta rikkomatta sitä.

Arvot

Alueen arvot liittyvät alueen asutushistoriaan 1800-luvulta alkaen sekä Sääksjärven rantojen loma-asutukseen rautatiepysäkin myötä. Alueella ei ole säilynyt rakennuskantaa 1800-luvulta, itsenäistymisensä jälkeen alueen torpat ovat uusineet rakennuskantaansa. Osa vanhoista asuinpaikoista on edelleen asuttu ja hahmotettavissa. Rannoilla on edelleen varhaisia kesähuviloita jäljellä.

Alueen rakenne ja sen rakennuskanta ovat arkkitehtonisesti ja rakennustekniikaltaan tavanomaisia muutamia erikseen esiteltyjä rakennuksia lukuun ottamatta. Rannan vanhat kesähuvilat muodostavat paikallisesti edustavan kokonaisuuden, vastaavia kokonaisuuksia löytyy kuitenkin myös tarkastelualueen muiden järvien rannoilta. Alue on luonteeltaan kerroksellinen ja rakentunut useassa vaiheessa. Kesähuviloiden ympäristöön on rakennettu 1900-luvun loppupuoliskolla omakotiasutusta ja alun perin maalaismainen ympäristö on muuttunut omakotialueeksi. Alueen kerroksellinen luonne on edelleen hyvin hahmotettavissa ja ne ilmentävät omaa aikaansa ja alueen käytön jatkuvuutta.

Rantojen huvila-asutus rantasaunoineen, laitureineen ja vehreine tontteineen on tärkeä osa Sääksjärven paikan henkeä ja niillä on myös maisemallista merkitystä etenkin järven yli katsottaessa.

1/2/1/3/2/3=12

11.12.2017

Kuva 22. Alueelle tyypillistä matalaa, tiilivuorattua omakotirakentamista Tervapolun varrelta. 2785

Kuva 23. Kivipuistoa vastapäätä (Sääksjärventie 19) sijaitseva jälleenrakennuskauden asuintalo vuodelta 1940. 2803

11.12.2017

Kuva 24. Sääksjärventie 41 on asuintalo vuodelta 1935. Sen päädyssä on koristeaihe, jota on käytetty useissa lähistön uudemmissakin taloissa. 2858

Kuva 25. Sääksjärventie 25 on huvilarakentamista jäljittelevä asuinrakennus vuodelta 2004. 2809

11.12.2017

Kuva 26. Sääksjärventie 22 on huvilarakentamista jäljittelevä asuinrakennus vuodelta 2005. 2811

Kuva 27. Sipiläntie 20 on huvilarakentamista jäljittelevä asuinrakennus 2000-luvulta. 2844

11.12.2017

Kuva 28. Sääksjärvelle tyypillinen vaatimattomampi mökki järven rannalla 1920-luvun lopulta (Sipiläntie 8). Tontilla on myös hirsirakenteinen saunamökki samalta ajalta. 2835

Kuva 29. Sipiläntie 12 on hieman isompi kesähuvila vuodelta 1936. 2840

11.12.2017

11.12.2017

3.2.1 Kohde 5, Kivirinne (R6.15)

Huvila kuuluu Sääksjärven länsirannalle 1920-luvulta alkaen rakentuneeseen huvila-asutukseen. Päärakennus on vuodelta 1935. Se on melko pieni ja vaakavuorattu. Seinien yläosissa ja päätykolmioissa on pystypeiterimoitus. Talo on maalattu keltaiseksi listoituksen ollessa valkoinen. Rannan puolella rakennuksessa on iso umpikuisti. Ikkunat ovat yhdeksän ruutuiset. Huvilan vesikatto on uusittu ja se on kattotiiltä jäljittelevää profiilipeltiä. Rannassa on pieni rantasauna päärakennuksen kanssa samalta ajalta. Pihaa luonnehtii runsas täysikasvuinen puusto. Rantaan laskevaa rinnettä on pengerretty. Pihanurmea on vain tontin tasaisella osalla talon ympärillä.

Arvot

Pihapiirin rakennukset eli huvila ja rantasauna edustavat rakennustekniikaltaan ja arkkitehtuuriltaan hyvin 1930-luvun kesähuvilarakentamista. Huvila on osa Sääksjärven rantojen huvila-asutuksen muodostamaa kokonaisuutta. Vastaavia huviloita pihapiireineen on säilynyt tarkastelualueella muutamia. Huvila ja rantasauna ovat säilyneet ulkoasultaan ja ominaispiirteiltään lähes alkuperäisinä. Päärakennukseen on uusittu katto sekä yksityiskohtia kuten portaat sisäänkäynnille ja ulko-ovi. Kokonaisuus ei kuitenkaan ole erityisen kerroksellinen, vaikka pienet korjaukset ja muutokset kertovat rakennuksesta huolehditun.

Huvila vehreine pihapiireineen on tärkeä osa paikan henkeä Sipilässä.

Kohteen historiallinen arvo liittyy Sääksjärven rantojen loma-asutuksen syntyyn rautatiepysäkin myötä 1920-luvulla sekä itsenäistyneiden torppien mahdollisuudesta vuokrata ja myydä maitaan kesäasukkaille.

2/2/2/1/2/2=11

11.12.2017

Kuva 30. Kivrinteen eteläjulkisivu. 2798

Kuva 31. Kivrinteen julkisivu tielle. 2799

11.12.2017

3.2.2 Kohde 6, Kivipuisto (R6.14)

Kivipuisto on Terijoelta 1920-luvulla tuotu huvila. Rakennuksen hahmo on säilynyt ennallaan, mutta julkisivua on muutettu voimakkaasti. Huvilan julkisivu on vuorattu vaalealla, leveää limilaudoitusta jäljittelevällä julkisivulevyllä. Kulmalistoja ei ole. Mansardikatto on vihreäksi maalattua saumapeltiä. Rakennuksen T-ikkunat vaikuttavat alkuperäisiltä. Niiden yläosa on jaettu kolmeen osaan ja alaosat kahteen osaan. Karmit ovat valkoiset, koristeettomat pielilaudat vaalean harmaat. Pielilaudat on luultavasti uusittu julkisivuvuorauksen uusimisen yhteydessä. Ulko-ovi ei ole alkuperäinen. Huvilan kadunpuoleisella julkisivulla on ulkoneva harjakattoinen rakennusosa, jossa on muuta rakennusta yksinkertaisemmat T-ikkunat. Järven puoleisella julkisivulla on vastaava ulkoneva rakennusosa isoine ikkunoineen. Tontin kadunpuoleinen osa on puistomainen nurmikoineen, hedelmäpuineen ja katuja raajaavine pensasaitoineen. Talolta rantaan laskee jyrkkä rinne, jonka kasvillisuus on luonnonmukaisempaa.

Arvot

Kohteella on historiallista arvoa Terijoelta siirrettynä huvilana, mutta rakennuksen julkisivun terijokelaishuviloille tyypillinen julkisivujen koristeellisuus on kadonnut julkisivukorjausten myötä. Tämä laskee rakennuksen arkkitehtonista arvoa. Rakennusta voi kuitenkin pitää edelleen Sääksjärven edustavana 1920-luvulla paikalle siirrettynä kesähuvilana. Huvila on osa Sääksjärven rantojen huvila-asutuksen muodostamaa kokonaisuutta. Tarkastelualueella se on ainoa Terijoelta siirretty huvila. Lempääläänkin on tuotu useita muita huviloita Terijoelta ja osa niistä on säilyttänyt Kivipuistoa paremmin alkuperäisen ulkoasunsa. Julkisivuun tehtyjen muutosten takia rakennuksen alkuperäinen ulkoasu ei enää ole hahmotettavissa. Osa yksityiskohdista, kuten ikkunat, ovat kuitenkin säilyneet. Rakennuksen julkisivujen uusittu ulkooverhous tuo rakennukseen kerroksellisuutta, joka kuitenkin peittää alleen varhaisemmat kerrokset.

Huvila vehreine pihapiireineen on tärkeä osa paikan henkeä Sipilässä.

Kohteen historiallinen arvo liittyy Sääksjärven rantojen loma-asutuksen syntyyn rautatiepysäkin myötä 1920-luvulla sekä itsenäistyneiden torppien mahdollisuudesta vuokrata ja myydä maitaan kesäasukkaille. Rakennus on myös todistus Terijoen venäläisomisteisten huviloiden siirtymisestä Suomen valtion haltuun Suomen itsenäistyttyä ja niiden myymisestä uusille omistajille. Noin puolet 6 500 huvilasta myytiin ja siirrettiin muualle Suomeen vuosina 1918-1925.

2/2/1/2/2/3=12

11.12.2017

Kuva 32. Kivipuiston kadun puoleinen julkisivu. 2800

11.12.2017

3.2.3 Kohde 7, Sipilä

Sipilä on 1800-luvun puolivälissä perustettu Lempäälän pappilan torppa ja se on ensimmäisiä vakituiseen asuttuja tiloja Sääksjärven rannalla. Sipilä itsenäistyi tilaksi vuonna 1924. Sipilästä vuokrattiin maata kesäasukkaille Sääksjärven rannoilta 1920-luvulta alkaen, kun rautatiepysäkki paransi kulkuyhteyksiä Tampereelta alueelle. Huvila-asutusta on säilynyt jonkin verran tilan pohjoispuolella. Sipilän maat jaettiin II MS:n jälkeen tilan kahden pojan kesken, ja kumpikin rakensi itselleen oman asuinrakennuksen. Tilan päärakennus on tyypillinen jälleenrakennuskauden asuintalo. Laajalla pihalla on nurmikkoa, hedelmäpuita sekä marjapensaita. Sipiläntien varressa on jälleenrakennuskauden puurakenteinen navetta ja pihapiiri on ympäröity riukuaidalla. Tilan entiset pellot ja metsät on pääasiassa rakennettu täyteen.

Arvot

Tilan rakennuskanta koostuu tavanomaisesta jälleenrakennuskauden asuintalosta ja navetasta. Kohde pihapiireineen edustaa tarkastelualueella häviävää, alueen maataloudesta kertovaa rakennuskantaa. Tarkastelualueella on useita vastaavia entisiä torppia, joilla on säilynyt vanhempaa rakennuskantaa. Kohteen pihapiiri ja rakennusten ulkoasu on säilynyt melko hyvin jälleenrakennuskauden asussa, mutta torpan aikaista rakennuskantaa ei ole säilynyt. Kohde ei ole erityisen kerroksellinen.

Sipilä on tärkeä osa sen ympärille 1920-luvulta alkaen syntyneen huvila-asutuksen ja 1900-luvun loppupuolen asuinalueiden paikan henkeä. Etenkin navetta sijaitsee kaupunkikuvallisesti edustavasti sipiläntien varressa näkyen myös Sääksjärventielle. Aivan maamerkkiä siitä ei kuitenkaan muodostu.

Sipilällä on paikallishistoriallista merkitystä sen ilmentäessä Lempäälän karujen takamaiden asuttamista 1800-luvulla perustamalla torppia vähäisten viljelyyn kelpaavien maiden tuntumaan. Kohteen historia torppana ei kuitenkaan enää välity rakennuskannan uusiutumisen takia. Myös kohteen yhteys sen vanhoille pelloille on katkennut Sääksjärventien varren 1900-luvun loppupuolen asuinalueiden rakentamisen takia. Lisäksi kohteen historiallinen arvo liittyy Sääksjärven rantojen loma-asutuksen syntyyn rautatiepysäkin myötä 1920-luvulla sekä itsenäistyneiden torppien mahdollisuuksista vuokrata ja myydä maitaan kesäasukkaille.

1/1/2/1/2/2=9

11.12.2017

Kuva 33. Sipilän päärakennus jälleenrakennuskaudelta.

Kuva 34. Sipilän entinen eläinsuoja. 2826

11.12.2017

3.2.4 Kohde 8, Annalantie 15

Annalantien päähän on merkitty 1800-luvun pitäjänkartassa Sääksjärven torppa suurin piirtein nykyiseen osoitteeseen Hakatie 25. Paikalle on rakennettu 1940-luvun alussa kesähuvila ja 2000-luvulla uusi asuintalo. Sen sijaan osoitteessa Annalantie 15 on säilynyt vanhaa pientilan rakennuskantaa 1900-luvun alkupuolelta. Tilan pieni ojan varrelle sijoittuva pelto on säilynyt edelleen avoimena niittynä ja tilan rakennuskanta muodostaa niityn ja rannan välille eheän kokonaisuuden.

Rannassa olevan kumpareen laella sijaitsee pieni, punaiseksi maalattu mökki, jonka rannan puoleisella julkisivulla on luultavasti myöhemmin rakennettu umpikuisti pitkin ikkunariveineen. Mökki on vaakavuorattu ja listoitussuunta on valkoinen. Mökin päädyssä on jugendtyyppinen T-ikkuna, jonka yläosa on jaettu kuuteen pieneen ruutuun. Ikkunan vuorilaudat ovat yläosasta leveämmät. Kuistin päädyssä on ulko-ovenä vanhalta vaikuttava, siniharmaaksi maalattu peiliovi. Mökin perustuksena ovat nurkkakivet. Lisäksi mäellä on 1920-luvulla rakennettu hieman isompi, keltaiseksi maalattu asuinrakennus, joka nykyisin on vapaa-ajan asuntona. Myös se on vaakavuorattu ja listoitussuunta on valkoinen. Noppamaisen rakennuksen pihan puoleisella julkisivulla on ulkoneva kuisti. Rakennuksessa on neliskulmaiset pari-ikkunat, joilla on yksinkertaiset vuorilaudat. Perustuksena on käytetty lohkoja harmaakiviharkkoja. Rakennusten vesikatto on uusittu kattotiiltä jäljitteleväksi profiilipelliksi.

Hieman alempana niityn laidalla on kaksi talousrakennusta 1930-luvulta. Pohjoisempi niistä on talousrakennus, jossa on sijainnut myös eläinsuojat. Rakennus on punamullattu ja sen vesikatto on kattahuopaa. Laudoituksen suunta vaihtelee rakennuksessa. Listoitussuunta on valkoinen. Rakennuksen eteläosalla on betoninen perustus, pohjoisosa on nurkkakivien varassa. Eteläisin talousrakennus on pitkin ikkunarivistöineen erikoisempi. Rakennuksen kaikilla julkisivuilla on neliskulmaisista, 9-ruutuisista ikkunoista koostuvat ikkunarivistöt ja myös ullakkokerroksessa on isot ikkunat päädyissä. Rakennus on vaakalaudoitettu ja punaiseksi maalattu. Listoitussuunta on valkoinen. Ikkunoita ympäröivät leveät vuorilaudat, jotka korostavat ikkunoiden vaakasuuntaa. Perustuksena ovat nurkkakivet sekä myöhemmin lisättyjä betonipilareita. Vesikatto on kattahuopaa.

Pihapiirin kaikki rakennukset ovat hyvässä kunnossa. Talousrakennusten huopakatto on jonkin verran jätelöitynyttä.

11.12.2017

Arvot

Pihapiirin rakennukset edustavat arkkitehtuuriltaan ja rakennustekniikaltaan hyvin 1900-luvun alun vaatimatonta pientilojen rakennuskantaa. Etenkin talousrakennukset edustavat tarkastelualueella häviämässä olevaa maatalouteen liittynyttä rakennuskantaa. Tarkastelualueella on säilynyt muutamia vastaavia eheitä pihapiirejä talousrakennuksineen. Pihapiiri ja sen yksittäiset rakennukset ovat säilyneet ulkoasultaan ja ominaispiirteiltään lähes alkuperäisinä. Rakennusten käyttötarkoitus on muuttunut, tila on nykyisin vapaa-ajan asuntona ja pihapiirissä ollut pelto on nykyisin nurmikkona. Kokonaisuus ei ole erityisen kerroksellinen, vaikka pienet korjaukset ja muutokset kertovat rakennuksesta huolehditun.

Pihapiiri muodostaa edelleen maisemallisesti edustavan kokonaisuuden ja kohde on tärkeä osa paikan henkeä.

Pihapiiri ilmentää edustavasti maatalouteen perustuvaa 1900-luvun alun pientilan elämäntapaa sekä myöhemmin maatalouden käytyä kannattamattomaksi pientilojen muuttumista vapaa-ajanasunnoiksi. Kohteen kertovuutta heikentää hieman se, että pihapiiriin rajautunut pelto on nykyisin nurmikkona.

2/2/2/1/2/2=11

Kuva 35. Tilan päärakennus vasemmalla ja pienempi mökki oikealla. 2872

11.12.2017

Kuva 36. Pienempi mökki ja taustalla tilan vanhoja talousrakennuksia. Mökin ja talousrakennusten välinen alue on ollut vielä 1950-luvulla peltoa. 2879

Kuva 37. Tilan vanhoja talousrakennuksia. 2871

11.12.2017

11.12.2017

3.2.5 Kohde 9, Kivimäki (R6.13)

Kivimäki on Sääksjärvelle 1920-luvulla perustettu asutustila. Pihapiirissä on säilynyt tältä ajalta asuinrakennus, sauna, eläinsuoja, talousrakennus ja maakellari. Asuinrakennus on Sääksjärventien varressa. Se on kapearunkoinen, pitkänomainen harjakattoinen puolitoistakerroksinen rakennus. Se, samoin kuin sauna, on maalattu vaaleankellertäväksi ja ulkovuoraus on pysty peiterimalauditus. Listoitus on kummassakin rakennuksessa vaalean vihreä. Vesikatteenä on kattotiili. Päärakennuksessa on vaakasuuntaiset, kolmeen osaan jaetut ikkunat. Rakennuksen eteläseinustalla piha puolella on umpikuisti. Kuisti saattaa olla myöhemmin rakennettu. Ruskeaksi maalattu ulko-ovi vaikuttaa jälleenrakennuskauden ovelta. Saunan ikkunat ovat neliskanttiset ja neliruutuiset. Ovi vaikuttaa alkuperäiseltä. Talousrakennukset pihan perällä ovat punaiseksi maalattuja. Pihapiirissä kasvaa vanhoja omenapuita ja tontin laidoilla koivuja.

Arvot

Pihapiiri rakennuksineen on edustava 1920-luvun asutustilan pihapiiri, jonka rakennuskanta on asutustiloille tyypilliseen tapaan vaatimatonta. Vastaavalla tavalla eheinä säilyneet pientilan pihapiirit asuin- ja talousrakennuksineen edustavat tarkastelualueella häviämässä olevaa rakennuskantaa. Tarkastelualueella on säilynyt muutamia vastaavia eheitä pihapiirejä talousrakennuksineen. Pihapiiri ja sen rakennukset ovat säilyneet ulkoasultaan ja ominaispiirteiltään alkuperäisinä, vain käyttötarkoitus on muuttunut vapaa-ajanasunnoksi. Kohde ei ole erityisen kerroksellinen ja mahdollisesti tehdyt muutokset ovat vaikeasti havaittavissa.

Pihapiiri muodostaa maisemallisesti edustavan kokonaisuuden pihapiirin eteläpuolisen avoimen niityn kanssa. Päärakennus ja pihapiirin vanhat omenapuut rajaavat Sääksjärventien näkymiä ja pihapiiri rakennuksineen on tärkeä osa paikan henkeä Sipilässä.

Kohteen historiallinen arvo liittyy alueen asutushistoriaan. Se on 1920-luvulla perustettu asutustila, jolla on harjoitettu pienimittakaavaista maataloutta. Pihapiiri rakennuksineen ilmentää edelleen edustavasti 1920-luvun asutustilan tyypillistä rakennuskantaa. Kohteen kertovuutta heikentää sen läheisten peltojen rakentaminen.

2/2/3/0/3/2=12

11.12.2017

Kuva 38. Mökin pitkä julkisivu on Sääksjärventien suuntainen. Pihassa on vanhoja omenapuita. 2887

Kuva 39. Kivimäen pihapiirin takaosa. 2936

11.12.2017

Kuva 40. Sisäänkäynti on pihapuolella. 2890

Kuva 41. Pihapiirissä on vanha saunamökki ja maakellari. Lisäksi tontin perällä on kaksi muuta vanhaa piharakennusta. 2888

11.12.2017

11.12.2017

3.2.6 Kohde 10, Tanhuranta

Tanhuranta on näyttävä huvila vuodelta 1933. Koska huvilan omistaja oli saksalainen, se siirtyi välirauhasopimuksen mukaisesti saksalaiselta omistajalta valvontakomissiolle ja sitä kautta Neuvostoliitolle II MS:n jälkeen. Huvila luovutettiin Suomi-Neuvostoliitto Seuran käyttöön. Seuran Tampereen piirijärjestö ylläpiti paikkaa ja sitä käytettiin kurssi- ja kesävirikistyspaikkana. Nykyisin rakennus on yksityisessä omistuksessa asuntona. Alkuperäistä rakennusta on laajennettu rakennuksen koillispuolelle sijoittuvalla uudisosalla vuonna 1999.

Rakennuksen alkuperäinen osa on noppamainen, kaksikerroksinen, loivakattoinen rakennus. Perustuksena ovat betonipilarit nurkissa ja alapohja on tuulettuva. Rakennusta on laajennettu vuonna 1999 alkuperäistä rakennusmassaa vastaavalla uudisosalla, joiden kulmauksessa on osat toisiinsa liittävä kuisti. Uudisosan kivijalka on harkkorakenteinen. Punaiseksi maalatussa rakennuksessa on pystypeiterima vuoraus, listoitukset on valkoinen. Ikkunat ovat pieniruutuisia. Vanhan osan eteläjulkisivulla on kolmesta kahdeksanruutuisesta ikkunasta koostuva suuri ikkuna. Yläkerran ikkunat ovat neliskanttisia ja neliruutuisia. Päädyissä on hieman isommat kuusiruutuiset ikkunat. Vastaavia ikkunoita on käytetty myös uudisosassa. Kuistilla on kolmesta korkeasta kymmeneen ruutuun jaetusta ikkunasta koostuva suuri ikkuna. Myös ulko-ovea ympäröi kuistin päädyssä ruutuikkunat. Vihreäksi maalatussa ovelle on myös suuret ruutuikkunat. Rakennuksella on vihreäksi maalattu saumapeltikatto.

Rakennus sijaitsee rannalla kohoavan kumpareen laella. Pihapiirissä kasvaa täysikasvuista männikköä.

Arvot

Kohde on arkkitehtuuriltaan ja rakentamisen laadultaan melko korkeatasoinen 1930-luvun suurehko huvila, jonka laajennusosa istuu hyvin kokonaisuuteen. Huvila on osa Sääksjärven rantojen huvila-asutuksen muodostamaa kokonaisuutta. Vastaavia huviloita pihapiireineen on säilynyt tarkastelualueella muutamia. Rakennuksen ulkoasu on muuttunut laajennusosan myötä, mutta alkuperäinen hahmo ja ulkoasu ovat edelleen tunnistettavissa. Kohde on kerroksellinen. Laajennusosa noudattaa alkuperäisen osan massoitteita ja julkisivun yksityiskohtien tyyliä ja sen rakennusajankohta on tämän takia vaikeasti hahmotettavissa.

Rakennus on kaupunkikuvallisesti edustava ja se sijaitsee myös maisemallisesti kauniilla paikalla pienellä mäntyä kasvavalla kumpareella Sääksjärven rannalla.

Kohteen historiallinen arvo liittyy Sääksjärven rantojen loma-asutuksen syntyyn rautatiepysäkin myötä 1920-luvulta alkaen sekä kohteen myöhempiin vaiheisiin sen siirryttyä välirauhasopimuksen mukaisesti saksalaiselta omistajalta valvontakomissiolle ja lopulta Suomi-Neuvostoliitto Seuran kurssi- ja kesävirikistyspaikaksi. Kohteen kertovuutta heikentää se, että Suomi-Neuvostoliitto Seuran aikaisesta toiminnasta ei näy enää viitteitä rakennuksen julkisivuissa tai pihapiirissä.

2/2/1/2/2/2=11

11.12.2017

Kuva 42. Tanhurannan huvilarakennus vuodelta 1933 on toiminut kesäasuntona, Suomi-Neuvostoliittoseuran Tampereen piirijärjestön kurssi- ja kesäviettopaikkana sekä nykyisin ympärivuotisena asuntona. Huvilaa on laajennettu vuonna 1999 rakennuksen koillispuolelle sijoituvalla uudisosalla. Kuvassa on vasemmalla vanha huvilarakennus, oikealla laajennusosa. 2903

11.12.2017

3.2.7 Kohde 11, Koivula

Koivula sijaitsee pienellä kumpareella, jonka Kortejärvenoja kiertää ennen kuin laskee Sääksjärveen. Puron ympäristö on merkitty jo 1800-luvun karttoihin niittynä ja 1900-luvulla puron varressa on ollut melko laajastikin peltoa nykyisin metsittyneellä alueella. Ilmeisesti Koivula on kuitenkin 1920-luvun pientila. Paikalla on myös saattanut olla 1920-luvun alussa itsenäistynyt torppa. Päärakennus on vuodelta 1922. Se on vaaleaksi maalattu ja pystypeiterimalaudoitettu. Perustuksena ovat nurkkakivet ja betonimuuri. Vesikatteen kattotiilet ovat pahasti sammaloituneet. Rakennuksessa on luultavasti 1950-luvulla uusitut, kolmeen osaan jaetut ikkunat. Ullakon päätyikkuna on kaksiosainen. Ikkunoiden vuorilaudat ovat vaaleanvihreät. Rakennuksen kulmalistat ovat valkoiset. Rakennuksen eteläjulkisivulla on kuisti, jossa on ruskeaksi maalattu, jälleenrakennuskauden ovelta vaikuttava ovi.

Pihapiirissä on alempana puron rannassa hirsirakenteinen sauna ja talousrakennus, jonka pihan puoleisella julkisivulla on pitkät ruutuikkunarivistöt sekä maantason kerroksessa että ullakkokerroksessa. Piharakennukset ovat punaiseksi maalattuja ja niiden listoitukset on valkoista. Saunassa on sammaloitunut tiilikate, talousrakennuksessa peltikatto. Hieman irrallaan Koivulan muusta pihapiiristä sijaitsee jälleenrakennuskauden navetta. Koivulan rakennusten ja rannan välissä on edelleen avoimena niittynä säilynyt entinen rantapelto. Koivulan ohi kulkevan puron rannalla on ollut laajemmaltikin peltoa vielä 1960-luvulla, mutta pellot ovat nykyisin metsitetty. Navetan läheisyydessä on 1960-luvulla rakennettu asuintalo. Sen yhteydessä on 1960-luvun alussa rakennettu entinen kanala. Tilalla ei enää harjoiteta maataloutta. Koivulan päärakennuksessa ei enää asuta vakituisesti.

Kuva 43. Koivulan 1920-luvun asuinrakennus sijaitsee Sääksjärven rannalla olevan pienen kumpareen laella. Taustalla vasemmalla sauna ja oikealla talousrakennus 1920-luvulta. 2917

11.12.2017

Arvot

Pihapiiri rakennuksineen on edustava 1920-luvun pientilan pihapiiri, jonka rakennuskanta on melko huonokuntoista. Vastaavalla tavalla eheinä säilyneet pientilan pihapiirit asuin- ja talousrakennuksineen edustavat tarkastelualueella häviämässä olevaa rakennuskantaa. Tarkastelualueella on muutamia vastaavia kohteita, joissa on säilynyt 1920-luvun rakennuskantaa eheinä pihapiirinä. Pihapiiri päärakennuksen länsipuolella on säilynyt ominaispiirteiltään alkuperäistä vastaavana, Koivulantien varrella rakenne on täydentynyt jälleenrakennuskauden isolla navetalla sekä 1960-luvun asuinrakennuksella ja kanalalla. Rakennukset ovat säilyneet ulkoasultaan ja ominaispiirteiltään lähes alkuperäisinä. Päärakennuksen käyttötarkoitus on muuttunut vapaa-ajan asunnoksi ja entiset eläinsuojat ovat varastoina. Pihapiiri on historiallisesti kerroksellinen ja eri vaiheet ovat edelleen luettavissa. Jälleenrakennuskauden navetta sekä 1960-luvun rakennukset ilmentävät hyvin omaa aikaansa kuten 1920-luvun rakennuksetkin. Yksittäisiin rakennuksiin tehdyt muutokset ovat vaikeammin havaittavissa.

Koivula sijaitsee maisemallisesti edustavalla paikalla pienellä kumpareella Sääksjärven rannassa. Pihapiirin läpi virtaa pieni puro, jonka varret ovat olleet niittyä jo 1800-luvulla. Osa entisestä rantapellosta on edelleen avointa niittyä ja talolta aukeaa näkymä Sääksjärvelle. Kohde on tärkeä osa paikan henkeä, mutta hieman syrjäisen sijaintinsa takia siitä ei muodostu maamerkkiä.

Kohteen historiallinen arvo liittyy alueen asutushistoriaan. Se on 1920-luvulla perustettu pientila tai itsenäistynyt torppa, jolla on harjoitettu maataloutta ainakin 1960-luvulle asti. Pihapiiri rakennuksineen ilmentää edelleen edustavasti 1920-luvun pientilan tyypillistä rakennuskantaa ja rakennuskannan kehitystä maatalouden kehittymisen myötä 1960-luvulle asti. Kohteen kertovuutta heikentää puron varren vanhojen niittyjen ja peltojen osittainen metsittäminen.

2/2/1/2/2/2=11

Kuva 44. Koivulan päärakennus vuodelta 1922. 2916

11.12.2017

Kuva 45. Koivulan navetta on hieman irrallaan muusta pihapiiristä. Taustalla näkyy edelleen avointa rantaniittyä. Navetan vieressä on 1960-luvun asuinrakennus. 2909

Kuva 46. 1960-luvun asuinrakennuksen pihapiirissä on talousrakennus. se on saanut rakennusluvan vuonna 1962 kanalaksi. Rakennuksessa on pitkä rivi ikkunoita ja myös ullakkokerroksessa on pitkä rivi ikkunoita kattolyhdyn alla.

11.12.2017

11.12.2017

3.3 Alue 3, Uuden-Euroopan ja Lammентаustan 1950-luvun asuinalueet

II MS:n aikana Lempäälän ja Tampereen rajalle sijoittui Vuoreksen sotilasalue, jolla kävi satoja ihmisiä töissä. Jatkosodan aikana alueella työskenteli ajoittain yli tuhat ihmistä. Tämä näkyy selvästi Sääksjärvenkin kehityksessä. Sotilasalueen työpaikat houkuttelivat uusia asukkaita Sääksjärvelle. Junavuoroja lisättiin. Sodan päätyttyä työmäärät vähenivät ja alueen toiminta hiljeni kymmeneksi vuodeksi. 1950-luvun alussa toiminta ja työvoiman tarve jälleen lisääntyivät.

Sodan jälkeen Tampereen läheisyys ja junayhteydet houkuttelivat edelleen asukkaita Sääksjärvelle. Myös varikon tarjoamilla työpaikoilla oli merkitystä. Ensin rakentui uusi asuinalue Iso-Kyynärjärven rannalle Höytämöntien varteen ja hieman myöhemmin 1950-luvulla Uusi-Eurooppa Pikku-Kyynärön tuntumaan. Asuntohallitus lunasti Pikku-Kyynärön ympäristöstä alueen Lempäälän seurakunnan maista, johon muodostettiin noin 65 asuntotonttia rintamamiehille. Lammентаusta rakentui 1950-luvun lopulla. Ennen moottoritien valmistumista Uuden-Euroopan tieverkko yhtyi Tampereentiehen ja alue tukeutui aseman tuntumassa olleisiin palveluihin.

Etenkin Uusi-Eurooppa on säilynyt melko yhtenäisenä jälleenrakennuskauden asuinalueena tyyppitaloineen. Rakennusten julkisivumateriaalina on käytetty pysty- ja vaakavuorauksia tai ne on rapattu. Taloissa on suosittu vaaleita pastellisävyjä. Seassa on vain muutamia massoitteiltaan jälleenrakennuskauden tyyppitaloista poikkeavia uudempia rakennuksia. Asuintalot sijoittuvat Uusi-Euroopassa lähelle katulinjaa rajaten loivasti kaartuvia katunäkymiä. Talojen harjat ovat kadun suuntaisesti. Talousrakennukset sijaitsevat tonttien perällä. Tontteja rajaa matalat pensasaidat. Lammентаustassa rakennukset eivät rajaa katunäkymiä vastaavalla tavalla ja rakennuskanta on kerroksellisempaa.

Arvot

Uusi-Eurooppa on tarkastelualueen jälleenrakennuskauden asuinalueista laajin yhtenäisesti suunnitelman mukaan rakentunut asuinalue. Uusi-Euroopan suunnittelussa on pyritty ajalle tyyppillisesti muodostamaan miellyttäviä katunäkymiä niukoin resurssein, eli kiinnittämällä erityistä huomiota rakennusten sijoitteluun suhteessa tielinjoihin ja niiden massoitteiluun. Aluetyyppi on hyvin yleinen jälleenrakennuskaudella. Lempäälästä sekä naapurikunnista löytyy runsaasti vastaavia asuinalueita. Hallittujen katunäkymien takia alue on kuitenkin tarkastelualueella harvinainen esimerkki jälleenrakennuskauden asuinalueista. Etenkin Uusi-Euroopassa rakennuskanta ja pihat ovat säilyneet ulkoasultaan ja ominaispiirteiltään alkuperäisen kaltaisina. Moottoritie on rikkonut alueen yhteyden Sääksjärven vanhalle asemalle. Muuten alueen sisäinen rakenne on säilynyt ominaispiirteiltään alkuperäisenä. Alueella on havaittavissa hienoista kerroksellisuutta Uusi-Euroopan rakennuttua 1950-luvun alussa ja Lammентаustan vuosikymmenen lopulla. Yksittäisiin rakennuksiin on tehty jonkin verran muutoksia, jotka eivät kuitenkaan vaikuta alueen kokonaisilmeeseen.

Uusi-Eurooppa on harmonisten katunäkymiensä takia kaupunkikuvallisesti edustava asuinalue.

Uusi-Euroopan historiallinen merkitys liittyy jälleenrakennuskauteen. Se ilmentää Sääksjärvellä paikallisesti edustavasti jälleenrakennuskauden kaupunkisuunnittelua ja ajan rakennustekniikkaa.

2/2/2/1/2/2=11

11.12.2017

Kuva 47. Mäkitien ja Lampitien risteys. 3043

Kuva 48. Mäkitien varressa on yhtenäinen rivistö jälleenrakennuskauden tyyppitaloja. 3046

11.12.2017

Kuva 49. Mäkitie 22:ssa sijaitsee entinen kaupparakennus, joka on asuintalona nykyisin.

Kuva 50. Myös Lampitien varressa on yhtenäinen rivistö jälleenrakennuskauden asuintaloja. Katua rajaa yhtenäiset pensasaidat ja talot sijoittuvat lähelle tielinjaa. 3053

11.12.2017

Kuva 51. Aumakattoinen omakotitalo luultavasti 1980-luvulta. 3056

Kuva 52. Keissutien varressa on myös jälleenrakennuskauden tyyppitaloja. Keissutie 15 vuodelta 1952. 3073

11.12.2017

Kuva 53. Keissutien varrella on myös muutamia uudempia asuinrakennuksia. Keissutie 8 on tiilirakenteinen asuintalo vuodelta 1962. 3070

Kuva 54. Myös Metsolantien varressa on jälleenrakennuskauden tyyppitaloja. 3075

11.12.2017

11.12.2017

3.4 Alue 4, Iso-Kyynärön pohjoisrantojen kesähuvilat

Sääksjärven rautatiepysäkin perustamisen jälkeen myös Iso-Kyynärön rannoille alkoi muodostua kesäasutusta. Järven pohjoispäässä vanha huvila-asutus on säilynyt vielä melko yhtenäisenä, vaikka rakenne onkin täydentynyt uudemmilla taloilla. Vanhimmat kesähuvilat ovat 1920-luvulta, uusimmat 1940-luvulta. 1920-luvun mökit sijoittuvat Rotikonperälle lähemmäs asemaa. Alueen kesähuvilat ovat pieniä ja vaatimattomia mökkejä. Mökkien harjakatto on rannan suuntainen ja rannan puolella sijaitsee kuisti. Osassa mökkejä kuisti on myöhemmin lasitettu umpeen. Tyypillisesti mökki sijoittuu hyvin lähelle vesirajaa. Sauna on sijainnut omassa rakennuksessaan. Osa mökeistä on edelleen kesäasuntona.

Ennen moottoritien rakentamista Höytämöntie kaartui nykyisen Välimäentien linjauksen mukaisesti Tampereentielle. Tielinjauksen pohjoispuolella sijaitisi 1800-luvun alkupuolella perustettu Välimäen torppa. Rakennuskantaa on uusittu torpan itsenäistyttyä. Höytämäntien varressa on jäljellä torpan vuonna 1930 rakennettu päärakennus. Välimäen entisellä pellolla on nykyisin teollisuushalli. Suurin osa torpan maista on jäänyt moottoritien alle.

Rotikonperällä on lisäksi muutamia jälleenrakennuskauden asuintaloja. Lisäksi rakenne on täydentynyt uudemmilla omakotitaloilla, joista uusimmat ovat 2000-luvulta.

Arvot

Alueen arvot liittyvät Iso-Kyynärön rantojen kesä-asutukseen rautatiepysäkin myötä. Arkkitehtuuriltaan ja rakennustekniikaltaan mökit ovat ajalle tyypillisiä vaatimattomia mökkejä. Säilyneisyytensä vuoksi useammista 1920-40-luvun mökeistä koostuvat kokonaisuudet Rotikonperällä ja Lomarannantien päässä ovat paikallisesti harvinaisia. Mökit ovat säilyneet ulkoasultaan ja ominaispiirteiltään lähes alkuperäisinä ja niitä käytetään edelleen kesämökkeinä. Alueen rakenne on kuitenkin täydentynyt huomattavasti 1900-luvun jälkipuoliskolla ja 2000-luvulla. Massoitte-lultaan samanlaisten mökkien rakennusvuosikymmen ilmenee lähinnä julkisivujen käsittelystä. Pihapiireihin kerroksellisuutta tuovat erilaiset piharakennukset. Yksittäisiin mökkirakennuksiin tehdyt muutokset ovat melko vaikeasti havaittavissa.

Mökit ovat laitureineen ja rantasaunoineen tärkeä osa Iso-Kyynärön vesistönäky-miä ja niillä on merkitystä myös paikan hengelle Sääksjärvellä.

Alueen historialliset arvot liittyvät alueen kesämökkeihin. Ne ilmentävät kuitenkin melko tavanomaisesti rautatiepysäkin myötä Sääksjärven ympäristöön syntynyttä kesäasutusta.

1/2/2/2/2/1=10

11.12.2017

Kuva 55. Välimäen asuinrakennus (Höytämöntie 17) on vuodelta 1930. Paikka on merkitty asutuksi senaatinkarttaan ja Suomen taloudelliseen karttaan vuodelta 1922 se on merkitty torppana. 2985

Kuva 56. Välimäenranta 6 on kesähuvila vuodelta 1924. 2990

11.12.2017

Kuva 57. Rotikonperä 6 on asuntotila jälleenrakennuskaudelta. 2096

Kuva 58. Rotikonperä 8 on kesähuvila vuodelta 1930. Se on lautarakenteinen ja vailla lämpöeristeitä. Kuisti on ollut alkujaan avokuisti. 2098

11.12.2017

Kuva 59. Rotikonperä 8:n hirsirakenteinen saunamökki. 2999

Kuva 60. Rotikonperä 10 on myös noin vuodelta 1930. Sen länsiseinustalle on myöhemmin rakennettu uusi kuisti. 3002

11.12.2017

Kuva 61. Rotikonperällä on muutamia jälleenrakennuskauden taloja. 3007

Kuva 62. Lomarannantien alkupäässä on 2000-luvun uusia omakotitaloja. 3013

11.12.2017

Kuva 63. Lomarannantien varressa on säilynyt useampia pieniä kesähuiloita 1930-50 –luvulta. Kuvassa Lomarannantie 12 on vuodelta 1938. 3018

Kuva 64. Lomarannantien varressa on säilynyt useampia pieniä kesähuiloita 1930-50 –luvulta. Kuvassa Lomarannantie 18 vuodelta 1945. 3019

11.12.2017

Kuva 65. Lomarannantien varressa on säilynyt useampia pieniä kesähuiloita 1930-50 -luvulta. Kuvassa Lomarannantie 20 luultavasti 1940-luvulta. Rakennuksessa on koristeelliset ikkunoiden pielilaudat ja räystäään vuorilaudassa on koristeleikkaus. Ulkovuoraus on varhaisemmista mökeistä poiketen limilaudoitusta. 3025

Kuva 66. Kuvassa Lomarannantie 20 luultavasti 1940-luvulta. Rannan puolella on avokuisti. 3037

11.12.2017

Kuva 67. Lomarannantien varressa on säilynyt useampia pieniä kesähuiloita 1930-50 –luvulta. Kuvassa Lomarannantie 22 luultavasti vuodelta 1941. Ulkovuoraus on varhaisemmista mökeistä poiketen limilaudoitusta. 3039

11.12.2017

3.5 Alue 5, Höytämön jälleenrakennuskauden asuinalue 1960-70-lukujen laajennukseen

II MS:n aikana Lempäälän ja Tampereen rajalle sijoittui Vuoreksen sotilasalue, jolla kävi satoja ihmisiä töissä. Jatkosodan aikana alueella työskenteli ajoittain yli tuhat ihmistä. Tämä näkyy selvästi Sääksjärvenkin kehityksessä. Sotilasalueen työpaikat houkuttelivat uusia asukkaita Sääksjärvelle. Junavuoroja lisättiin. Sodan päätyttyä työmäärät vähenivät ja alueen toiminta hiljeni kymmeneksi vuodeksi. 1950-luvun alussa toiminta ja työvoiman tarve jälleen lisääntyivät.

Sodan jälkeen Tampereen läheisyys ja junayhteydet houkuttelivat edelleen asukkaita Sääksjärvelle. Myös varikon tarjoamilla työpaikoilla oli merkitystä. Ensin rakentui uusi asuinalue Iso-Kyynäröjärven rannalle Höytämöntien varteen ja hieman myöhemmin 1950-luvulla Uusi-Eurooppa Pikku-Kyynärön tuntumaan.

Höytämön asuinalue, joka lähti rakentumaan jo 1940-luvulla, on vielä vuoden 1922 taloudellisessa kartassa asumaton eikä mäkisellä alueella ole ollut peltoja tai niittyjä. Alueen läpi on kuitenkin kulkenut kohti paununlahtea tie, joka on merkitty senaatin karttaan.

Höytämön asuinalueesta rakentui ensin Höytämöntien ja Kivekkäätien väliin jäävä alue sekä Kyynäröntien, Rantatien, Lehmustien ja Mäyräahteen tien varret sekä Höytämöntien varsi. Kivekkäätien ulkokehä on rakentunut suurimmaksi osaksi vasta 1970-luvulla. Matalat yksikerroksiset ajan talotehtaiden tyyppitalot rajaavat katunäkymiä sijoittuen lähelle tielinjaa. Paikoitellen alueen rakennuskanta on uusiutunut ja muutaman asuintalon kylkeen on rakennettu tiloja yritystoiminnalle. Osa alueen jälleenrakennuskauden rakennuskannasta on hyvin säilynyttä piharakennuksia ja pihan jäsentelyä myöten. Höytämöntien varrella on sijainnut useita kauppoja, joista viimeinen lopetti toimintansa 1980-luvulla.

Jälleenrakennuskaudella tontteja erotettiin kahden eri tilan maista, mikä näkyy edelleen alueen asemakaavallisissa ratkaisuisissa. Alueen pohjoispään tontit rakentuivat pääasiassa ensin ja talot sijoittuvat säännönmukaisemmin suhteessa tonttien rajoihin katupätkittäin. Eteläpäässä rakenne on hajanaisempaa. Katunäkymät Höytämössä eivät ole samaan tapaan harkittuja ja harmonisia kuin Uusi-Euroopassa ja alueella on käytetty jo jälleenrakennuskaudella useampaa eri talotyyppiä.

11.12.2017

Arvot

Höytämö on tarkastelualueen varhaisia ja laajimpia jälleenrakennuskauden asuinalueita. Se on kaavaratkaisultaan ja rakennuskannaltaan varsin tyypillinen jälleenrakennuskauden asuinalue, jonka rakennuskanta on osittain uudistunut myöhemmin. Aluetyyppi oli hyvin yleinen jälleenrakennuskaudella. Lempäälästä sekä naapurikunnista löytyy runsaasti vastaavia asuinalueita. Alueen rakenne on säilynyt pääpiirteissään alkuperäistä vastaavana, rakennuskanta on osin uusiutunut ja aluetta on laajennettu 1970-luvulla. Moottoritie on rikkonut alueen yhteyden Sääksjärven keskustaan. Alueella on kerroksellista rakennuskantaa sekä jälleenrakennuskauden alkuvaiheilta että 1950-luvulta sekä selvästi uudempia rakennuksia. Rakennukset ilmentävät selvästi omaa aikaansa. Myös alueen rakentumisen eri vaiheet ovat hyvin luettavissa.

Kaupunkikuvallisesti Höytämö on pääasiassa tavanomainen. Alueen merkitys paikanhengen kannalta on kärsinyt palvelujen siirtymisestä Sääksjärven keskustaan.

Höytämön historiallinen merkitys liittyy jälleenrakennuskauteen ilmentäen tavanomaisesti ajan asutustoimintaa. Alueella on lisäksi ollut kaupallisia palveluja, jotka ovat siirtyneet autoistumisen ja moottoritien rakentumisen myötä Sääksjärven keskustaan. Liiketilat ovat vielä osin hahmotettavissa kertoen kaupan historiasta alueella.

1/1/1/3/1/2=9

Kuva 68. Höytämöntiellä rakennusten sijoittelu suhteessa tiehen vaihtelee. Paikoitellen asuinrakennukset ovat melko lähellä tielinjaa, paikoitellen taas ne sijoittuvat tonttien takaosiin. Katunäkymät eivät ole vastaavalla tavalla yhtenäisiä kuin Uusi-Euroopassa. 3158

11.12.2017

Kuva 69. Höytämöntie 23 on tyypillinen jälleenrakennuskauden tyyppitalo. Pihassa on erillinen pihasauna. 3085

Kuva 70. Höytämöntien varressa on muutamia asuintaloja 1940-luvun lopulta. Pitkänomainen rakennusmassa muistuttaa enemmän vanhempia maataloja kuin ns. rintamamiestaloa. 3123

11.12.2017

Kuva 71. Rantatien varressa on säilynyt pieni hirsirakenteinen mökki (Rantatie 11). Tontin takaosan asuintaloa on laajennettu. 3092

Kuva 72. Rantatie 12 on alun perin paritalo. Se on vuodelta 1950. 3095

11.12.2017

Kuva 73. Lehmustie 7 on tyypillinen 1950-luvun asuintalo, jonka yksityiskohdat, kuten iso erkeri-ikkuna, kertovat sodan jälkeisen rakennustarvikepuulan helpottumisesta. Talon ulkorappauksessa on koristeellinen kuviointi. 3106

Kuva 74. Mäyränahteentien varressa on useita 1950-luvun tyypitaloja hyvin säilyneine piharakennuksineen. Myös päärakennukset vaikuttavat olevan melko hyvin alkuperäisen kaltaisessa asussaan. 3109

11.12.2017

Kuva 75. Kivekkäantie 17, 15 ja 13 muodostavat ehyn rivistön lähelle tielinjaa 1950-luvun lopun asuintaloja. 3134

Kuva 76. Kivekkäantie 3 (kuvassa), 5, 7 ja 9:ssä asuinrakennukset sen sijaan sijoittuvat tonttien takaosaa ja tien varressa on piharakennuksia. 3145

11.12.2017

Kuva 77. Kivekkääntiellä on muutamia noppamaisia 1960-70-lukujen omakotitaloja jälleenrakennuskauden tyyppitaloja vastapäätä. 3139, 3141

Kuva 78. Kivekkääntien alkupäässä on rivistö keskenään samanlaisia matalia keltatiilisiä 1970-luvun asuintaloja. 3149

Kuva 79. Kivekkääntien ulkokehällä tien eteläpäässä on enimmäkseen 1970-luvun matalia tiilipintaisia asuintaloja. Talot sijoittuvat lähelle tielinjaa. 3129

11.12.2017

11.12.2017

3.6 Alue 6, Sääksjärven keskustan pohjoisosa

Sääksjärven nykyinen keskusta on lähtenyt muodostumaan Tampereentien ja Hoytämöntien (nykyisin Välimäentie) risteykseen 1930-luvulla sijoittuneen koulun ympärille. 1900-luvun alkupuoliskolla asutusta sijoittui Tampereentien vanhalle tielinjalle, nykyisen Pitkänahteen pohjoispäähän.

Varsinaiseksi keskustaksi alue muodostui vasta 1960-luvun lopulla Lempäälän nauhataajaman laajentuessa Sääksjärvelle asti liikenneyhteyksien parantuessa. 1960-luvun lopussa valmistui uusi moottoritie Kuljusta Tampereelle. Radan lisäksi moottoritie houkutteli OKT:n eli Osuustukkukaupan jakelukeskuksen sijoittumaan Sääksjärvelle. Sen työvoimalle tarvittiin asuntoja Sääksjärvelle. Entiselle pellolle Karhumäentien ja Tampereentien risteykseen rakennettiin 1960-luvun lopussa Karhupellon asuinalue. Alueelle valmistui 1960-luvun lopulla kaksi kerrostaloa ja pieni ostoskeskus, johon sijoittui osuuspankin sivukonttori, kaupunkunt Tuotannon myymälä sekä posti ja myöhemmin kirjasto. Elementtirakenteisista lamellitaloista koostuvaa kerrostalokorttelia laajennettiin 1970-luvun alussa vielä kolmella lamellitalolla. Vaaleiden asuintalojen ikkunarivistöjä on korostettu maalaamalla ikkunoiden välit tummemmalla tehostevärillä. Maanpäällinen kellarikerros on maalattu tummasävyiseksi. Osassa taloja kellarikerroksessa on autotalleja. Porraskäytäviä ja niihin johtavia sisäänkäyntejä on korostettu sisäänvedolla. Porraskäytävissä sijaitsee kerrosten välissä tuuletusparvekkeet. Asuntojen parvekkeet sijaitsevat talojen vastakkaisella puolella. Taloissa on loivat räystäättömät lapekatot. Karhumäentien 12 pitkä rakennusmassa on porrastettu rinteeseen. Talojen pihat muodostavat melko yhtenäisen puistomaisen ympäristön kumpuilevine nurmikenttineen ja jaloine lehtipuineen. Autojen pysäköintiä ei ole keskitetty, vaan pysäköintikenttiä sijoittuu talojen pihoille. Karhumäentien vartta käytetään pysäköintiin.

1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa Pitkänahteen varteen rakennettiin pe-subetonipintaisista pistetaloista koostuva asuinkortteli. Rakennukset sijoittuvat porrastetusti metsäiseen rinteeseen Pitkänahteen varrelle. Ne rajaavat väljästi katutilaa. Seurakuntatalo näkyy kadun päätteenä. Myöskään tällä alueella ei ole keskitettyä pysäköintiä, vaan pysäköintikenttiä sijoittuu talojen pihoille ja kadun vartta käytetään pysäköintiin.

Samalta ajalta on myös Pitkänahteen alussa oleva ostoskeskus ja seurakuntatalo tien päässä. Nykyisin ostoskeskuksessa on kirjasto ja muutama ruokapaikka. 2000-luvulla keskustaan rakennettiin aiempia ostoskeskuksia huomattavasti suurempi kaupparakennus entiselle urheilukentälle. Sääksjärven palveluita parannettiin myös rakentamalla kaupan viereen uusi päiväkotikoti. Uusi urheilukenttä rakennettiin koulun yhteyteen.

11.12.2017

Arvot

Sekä Karhunpelto että Pitkänahteen tien lähiökorttelit ovat rakennuskannaltaan ja kaavaratkaisultaan tavanomaisia ja tyypillisiä oman aikansa ratkaisuja. Vastaavia pieniä lähiöitä löytyy runsaasti ympäri Suomea erityisesti teollisuuspaikkakunnilta ja pikkukaupungeista. Lempäälästä laajuudeltaan muita vastaavia kohteita löytyy ainoastaan Sääksjärveltä. Sekä Karhunpellon että Pitkänahteen tien kerrostalokorttelien rakenne ja rakennuskanta on säilynyt ulkoasultaan ja ominaispiirteiltään lähes alkuperäisenä. Karhunpellon alueella talojen julkisivukorjaukset ovat käynnissä, Pitkänahteen alueella ainakin ikkunoita on uusittu. Seurakuntataloa ei enää käytetä sisäilmaongelmien vuoksi. Alue on kerroksellinen etenkin kaupan rakennusten osalta. Kaupan eri vaiheet ovat hyvin luettavissa ja ilmentävät omaa aikaansa ja kaupallisten palveluiden tarpeen jatkuvuutta. Myös kerrostalokorttelien rakennusajankohdat ovat helposti hahmotettavissa.

Kaupunkikuvallisesti alue on tavanomaista lähiörakentamista. Alueilla on kuitenkin merkitystä paikanhengelle etenkin ihmisiä kokoavien palvelujen takia.

Alueet ilmentävät tavanomaiseen tapaan Suomen nopeaa kaupungistumista 1960-luvun lopulta alkaen ja tarvetta asuttaa teollisuuden ja palveluiden työpaikkojen perässä kaupunkiin muuttaneet ihmiset kustannustehokkaasti. Maaltapakoon ja kaupungistumisen paineeseen vastattiin kehittämällä asuntojen teollista sarjatuotantoa, joka korosti rakennusprosessin tehokkuutta ja johti suurienkin yhtenäisten aluerakennuskohteiden toteuttamiseen. Karhunpelto ja Väliahteen tien ympäristö ilmentävät hyvin 1960-luvulla kehitettyä elementtirakentamisen tekniikkaa ja sen myöhempää kehitystä.

1/1/2/2/2/1=9

11.12.2017

Kuva 80. 1960-luvun lopun ostari ja asuinkerrostaloja Karhumäentien ja Tampereentien risteyksessä. 2969

Kuva 81. Karhumäentien varren kerrostaloja ja ajalle tyypillinen avoin pihanurmikko.

11.12.2017

Kuva 82. Pitkänähteentien varren 5-kerroksisia pistetaloja ja tiilivuorattu ostoskeskus 1970-80-lukujen taitteesta. 2942

Kuva 83. Pitkänähteentie 5. 2953

11.12.2017

3.7 Alue 7, Sääksjärven keskustan eteläosa

Sääksjärven nykyinen keskusta on lähtenyt muodostumaan Tampereentien ja Höytämöntien (nykyisin Välimäentie) risteykseen 1930-luvulla sijoittuneen koulun ympärille. Nykyisen Välimäentien varrella Tampereentien ja Iso-Kyynäröjärven välissä on ollut viljelyyn sopivaa maaperää ja tien varteen on merkitty muutamia taloja jo 1800-luvun karttoihin. 1900-luvun alkupuoliskolla asutusta sijoittui Tampereentien vanhalle tielinjalle, nykyisen Pitkäähteentien pohjoispäähän sekä nykyisen Välimäentien tuntumaan koulun lähelle. Jälleenrakennuskaudella alue täydentyi jonkin verran. Välimäentien ja Lähdekorventien varsilla on edelleen säilynyt muutamia taloja 1900-luvun alusta ja jälleenrakennuskaudelta. Koulun kohdalla Tampereentien länsipuolella on myös säilynyt rivistö 1950-luvun asuintaloja. Pääasiassa jälleenrakennuskauden asutus sijoittui kuitenkin Höytämöön Iso-Kyynärön rannan tuntumaan ja Uusi-Eurooppaan.

1950-luvulta on Sääksjärven-Kuljun VPK:n talo teiden risteyksessä. Sääksjärven urheilukenttä valmistui VPK:n taloa vastapäätä Tampereentien länsipuolelle vuonna 1956. 2000-luvulla rakennettiin uusi urheilukenttä koulun eteläpuolelle ja vanhalle kentälle sijoittui uusi kauppakeskus sekä uusi päiväkot.

1980-luvulla keskustan asuinalueita laajennettiin Tampereentien ja radan väliin Asuntokujan varteen sijoittuvilla rivitalokortteleilla. Rakennukset ovat pääasiassa tavanomaisia yksi kerroksisia, profiililtaan matalia rivitaloja. Tien päässä on laadukkaammin toteutettu rivitalokohde, jossa asunnot sijoittuvat porrastetusti toisiinsa nähden muodostaen suojaisia asuntopihoja rinteeseen. 2000-luvulla asuinalue on laajentunut rivitaloilla ja kerrostaloilla Toimelankaaren varrella.

Arvot

Alueen arvot liittyvät sen historiaan Sääksjärven julkisten palvelujen alueena. Sääksjärven koulu sijoittui alueelle 1930-luvulla ja myöhemmin palveluita täydennettiin koulun pohjoispuolelle sijoitetulla päiväkodilla. 2000-luvulla päiväkodille on rakennettu uudet tilat Tampereentien pohjoispuolelle.

Alueen rakenne ja sen rakennuskanta ovat koulua ja VPK:n taloa lukuun ottamatta tavanomaista ja aluetyyppi on kerroksellisuudessaan tavanomainen. Alueelta on vielä hahmotettavissa Tampereentien vanha linjaus. Moottoritien myötä alueen selkeä yhteys Höytämöön on katkennut, moottoritien ali vie vain kevyenliikenteen tunneli. Koulun ympäristössä rakennuskanta on kerroksellista. Kerroksellisuus ilmenee myös tielinjauksissa. Tampereentien länsipuolelta löytyy eri vuosikymmenten yhtenäisesti toteutettuja asuinkortteleita, jotka ilmentävät selvästi omaa aikaansa.

Kaupunkikuvallisesti alue on pääasiassa tavanomaista. Koulun ja VPK:n merkitystä kaupunkikuvassa ja paikanhengelle on käsitelty niiden kuvausten yhteydessä.

Alue ilmentää tavanomaisella tavalla asuinrakentamisen kehitystä 1900-luvun alkupuolelta 2000-luvulle. Selkeämmin alue ilmentää hyvinvointivaltion tarjoamien palvelujen, etenkin koulutuksen ja päivähoidon, kehittymistä 1930-luvulta 2000-luvulle.

1/1/1/2/1/2=8

11.12.2017

Kuva 84. Välimäentie 5 on mansardikattoinen rakennus vuodelta 1931.

Kuva 85. 1950-luvun pienkerrostalo, jonka alakerrassa on ollut liiketilaa (Tampereentie 426). Liiketiloissa on nykyisin Sääksjärven nuorisotila. 2977

11.12.2017

Kuva 86. Asutokujan varrella on tavanomaista rivitalorakentamista 1980-luvulta. 3356

Kuva 87. Asutokujan päässä on tavanomaista laadukkaammin toteutettu rivitaloyhtiö. Asunnot on porrastettu voimakkaasti toisiinsa nähden.

11.12.2017

11.12.2017

3.7.1 Kohde 12, Sääksjärven-Kuljun VPK (R6.2)

Vapaapalokunnan 1951 valmistunut noppamainen, kaksikerroksinen rakennus on letkutorneineen selkeästi tunnistettavissa paloasemaksi. Rakennuksen noppamaisuutta korostaa loiva aumakatto. Rakennuksen ikkunat ja ovet on uusittu. Punaiseksi maalattu VPK:n talo torneineen on maamerkki keskustassa.

1960-luvulla paloaseman yhteyteen rakennettiin autotalli, joka jäi tielinjausten muutosten yhteydessä 1970-luvulla nykyisen Pitkänahteen tien alle. Uusi väliaikainen talli valmistui vuonna 1978 paloaseman tontille. Tämä talli on edelleen paikallaan.

Vuonna 2010 paloasema ja autotalli myytiin Lempäälän kunnalle VPK:n uuden paloaseman valmistuttua Varastotien varteen.

Arvot

Rakennus on rakennustekniikaltaan 1940- ja 50-lukujen taitteelle tyypillinen ja sen arkkitehtuuri ilmentää hyvin käyttötarkoitusta. Lempäälässä ei ole säilynyt muita vastaavia paloasemia. Rakennus on säilynyt massoitteeltaan ja väritykseltään alkuperäisen kaltaisena, ikkunat ja ovet on uusittu. Rakennusta ei kuitenkaan voida pitää erityisen kerroksellisena. Rakennusta ei enää käytetä paloasemana.

Rakennus on kaupunkikuvallisesti tärkeällä paikalla Sääksjärven keskustassa ja toimii maamerkkinä.

Rakennus ilmentää edustavasti Sääksjärven VPK:n historiaa ja ylipäänsä vilkasta yhdistyshistoriaa Sääksjärvellä jälleenrakennuskaudella. Kertovuutta heikentää VPK:n toiminnan siirtyminen uudelle paloasemalle.

2/3/2/1/3/2=13

11.12.2017

Kuva 88. VPK:n rakennuksen pihan puoleinen julkisivu. 2959

11.12.2017

3.7.2 Kohde 13, Sääksjärven koulu (R6.3)

Sääksjärven koulun ensimmäinen osa valmistui 1939. Rakennus on vaalean keltaiseksi rapattu ja sillä on harjakatto saumapellistä. Pohjoisjulkisivussa on kaksi sisäänkäyntiä, joita korostaa julkisivun pienet ulkonemat sekä lippamaiset katokset ovien yllä. Rakennuksessa on pohjoisjulkisivulla kuusiruutuiset pystyikkunat, joiden yllä ovat ullakkokerroksen pienet haukkaikkunat. Eteläsivulla ikkunat ovat kahdeksan ruutuisia. Rinteeseen sijoittuvassa rakennuksessa on osin maanpäällinen kellarikerros. Rakennuksen julkisivu ja katto on uusittu. Ikkunat vaikuttavat alkuperäisiltä.

Koulun toinen osa valmistui 1957. Jälleenrakennuskaudella Sääksjärven väkiluku lisääntyi ja oppilaille tarvittiin suurempi koulurakennus. 1950-luvun koulurakennus on kolmekerroksinen ja sen pohjoispäädyssä on liikuntasali. Arkkitehtuuriltaan rakennus on ajalle tyypillinen vaaleaksi rapattu koulurakennus. Sillä on loivahko harjakatto, jossa on sirot räystäät. Pääsisäänkäyntiä ja porraskäytävää on korostettu portaikon ulosvedolla. Sisäänkäyntiä suojaa katos. Ikkunat ovat pystysuuntaiset, joiden alaosassa on vaakasuuntainen tuuletusikkuna. Porraskäytävässä on isot ruutuikkunat, joiden yllä on koulun kello. Myös uudemman koulun ikkunat vaikuttavat alkuperäisiltä. Niillä on valkoiset kehykset ja puitteet on maalattu vaalealla ruskealla. Rakennuksen kivijalka on uurrettua harmaaksi maalattua betonia. Alaluokat sijoittuvat nykyisin koulun tähän osaan.

1950-luvulta on myös opettajien asuntola uutta koulurakennusta vastapäätä. Asuntola on kaksikerroksinen pienkerrostalo, jonka julkisivun yksityiskohdat ovat koulurakennusta vastaavat. Asuntolassa on nykyisin esiopetuksen tilat.

Kolmas koulun laajennus on otettu käyttöön 2001. 2000-luvun vaihteessa 1950-luvun koulurakennusta laajennettiin etelään. Uusi siipi on hieman eri koordinaatistossa vanhempaan rakennukseen nähden. Arkkitehtuuriltaan uusi siipi sopii hyvin vanhempaan rakennukseen erottuen kuitenkin siitä selvästi. Se on kaksi kerroksinen ja toteutettu elementtitekniikalla. Väriykseltään uudisosa on myös vaalean kellertävä. Sisäänkäyntiä on korostettu sisäänvedolla, suurella ruutuikkunapinnalla ja julkisivuverhouksen tiilillä. Sisäänkäyntiä suojaa voimakkaasti ulkoneva katos, joka tuo julkisivuun dynamiikkaa. Ikkunat ovat pystysuuntaisia ja ne on ryhmitelty pareiksi. Yläluokat sijoittuvat tähän koulun osaan. Uuden siipirakennuksen takana on koulun uusi liikuntahalli, ruokailutilat sekä käsityö-, kotitalous- ja kuvataideluokat omana siipenään.

Koulun lisätiloja sijoittuu koulurakennusten eteläpuolelle urheilukentän laidalle kahteen rakennukseen. Koulun eteläpuolelle on rakennettu 2000-luvun vaihteessa uusi urheilukenttä huoltorakennuksineen ja pysäköintialueineen.

11.12.2017

Arvot

Kerroksellisen koulukompleksin osien arkkitehtuuri ja rakennustekniikka ilmentävät edustavasti rakennusajankohtaansa ja rakennusajankohtana vallinneita tyyliuun-tia. 1930-luvun koulurakennus on yksinkertaisen klassistinen, 1950-luvun raken-nus ilmentää ajalle tyypillistä vaatimatonta, mutta yksityiskohdiltaan ihmisläheistä arkkitehtuuria ja 2000-luvun vaihteen lisäsiivissä on postmodernistisia piirteitä. Kerroksellisuudessaan ja laajuudessaan kohde on Lempäälässä melko harvinainen koulukompleksi. Koulun osat ovat hyvin säilyneet lähes alkuperäisessä asussaan, alueen rakenne on muuttunut enemmän laajennosten myötä. 1930-50-lukujen ko-konaisuus on kuitenkin hyvin hahmotettavissa edelleen. Kokonaisuus on erittäin kerroksellinen ilmentäen käytön jatkuvuutta. Kerroksellisen kokonaisuuden eri osat sopivat ilmeeltään toisiinsa mutta kukin on tunnistettavissa oman aikansa tuot-teiksi.

Koululla on suuri merkitys paikanhengen kannalta, mutta maamerkkiä siitä ei muo-dostu.

Koulu eri-ikäisine rakennuksineen ilmentää hyvin koululaitoksen kehittymistä 1930-luvulta 2000-luvulle.

2/2/2/3/2/2=13

11.12.2017

Kuva 89. 1939 valmistunut koulu. Vasemmalla näkyy 1957 valmistunut laajennus. 2980

Kuva 90. 1957 valmistunut laajennus. 2979

11.12.2017

11.12.2017

3.8 Alue 8, Höytämön aluerakennuskohde

Lempäälän nauhataajama laajeni Sääksjärvelle asti 1960-luvun aikana autoistumisen ja liikenneyhteyksien parantumisen myötä. 1960-luvun lopussa valmistui uusi moottoritie Kuljusta Tampereelle. Radan lisäksi moottoritie houkutteli OKT:n eli Osuustukkukaupan jakelukeskuksen sijoittumaan Sääksjärvelle. Sen työvoimalle tarvittiin asuntoja Sääksjärvelle. Jakelukeskuksen läheisyyteen Tampereentien ja uuden moottoritien väliin rakennettiin Höytämön asuntoalue. Alueelle valmistui 1960-luvun lopulla muutamia kerrostaloja sekä pieni ostoskeskus lähikauppoineen. Alueen asuinrakennukset muodostavat väljäkkoja ruutukortteleita. Asuinrakennukset ovat elementtitekniikalla toteutettuja lamellitaloja. Alue laajeni 1970-luvulla muutamalla talolla. Kaksi pohjoisinta rakennusta sekä lounaiskulman rakennus ovat 1990-luvulta.

1960-70-lukujen vaaleiden asuintalojen ikkunarivistöjä on korostettu maalaamalla ikkunoiden välit tummemmalla tehosteväriä. Maanpäällinen kellarikerros on maalattu tummasävyiseksi. Osa taloista on äskettäin maalattu uusiksi. Valitut sävyt raikastavat talojen ilmettä poikkeamatta silti liiaksi alkuperäisistä väreistä. Osassa taloja kellarikerroksessa on autotalleja. Porraskäytäviä ja niihin johtavia sisäänkäyntejä on korostettu sisäänvedolla. Porraskäytävissä sijaitsee kerrosten välissä tuuletusparvekkeet. Asuntojen parvekkeet sijaitsevat talojen vastakkaisella puolella. Taloissa on loivat räystäättömät lapekatot. Talojen pihat jäävät korttelien keskelle. Puistomaisen vaikutelman rikkoo pihojen puolelle avautuvat kellarikerrosten autotallit. Pysäköinti on keskitetty muutamalle pysäköintikentälle talojen väliin ja korttelien reunoille.

1960-luvun lopulla valmistunut ostoskeskus sijoittuu vanhimpien asuinkerrostalojen kanssa samaan kortteliin. Rakennus on ajalle tyypillinen laatikkomainen myymälärakennus. Päätyseinät ovat valkoiseksi maalattua tiilimuurausta. Pääjulkisivu on sisään vedetty ja siinä on sisäänkäyntien lisäksi isot näyteikkunat. Näyteikkunoiden yllä on tummalla puulla vuorattu katos. Rakennuksen edessä on muutamia pysäköintipaikkoja. Rakennuksessa sijaitsee nykyisin kirpputori.

Korttelirakennetta täydentää luontevasti 1980-90-lukujen vaihteen kerrostalot. Niiden massoittelu on monimuotoisempaa kuin 1960-70-luvun vaihteen talojen. Pohjoisimmissa taloissa on käytetty 1980-luvulle tyypillistä pesubetonia julkisivuelementeissä ja parvekkeiden kaiteet ovat puusta.

11.12.2017

Arvot

Alueen lamellitalokorttelit ovat rakennuskannaltaan ja kaavaratkaisultaan tavanomaisia ja tyypillisiä oman aikansa ratkaisuja. Vastaavia pieniä lähiöitä löytyy runsaasti ympäri Suomea erityisesti teollisuuspaikkakunnilta ja pikkukaupungeista. Lempäälästä laajuudeltaan muita vastaavia kohteita löytyy ainoastaan Sääksjärveltä. Lamellitalokorttelien rakenne ja rakennuskanta on säilynyt ulkoasultaan ja ominaispiirteiltään lähes alkuperäisenä. Osalle taloista on tehty julkisivujen kunnostus. Alueen rakennuskanta on jonkin verran kerroksellista. Ajalliset kerrokset ilmenevät rakennusten massoittelusta ja julkisivumateriaaleista ilmentäen omaa aikaansa

Kaupunkikuvallisesti alue on tavanomaista lähiörakentamista. Lempäälän suunnasta Sääksjärveä lähestyttäessä alue kertoo saapumisesta Sääksjärven keskustaan.

Alue ilmentää edelleen melko edustavasti Suomen nopeaa kaupungistumista 1960-luvun lopulta alkaen ja tarvetta asuttaa teollisuuden ja palveluiden työpaikkojen perässä kaupunkeihin muuttaneet ihmiset kustannustehokkaasti lähelle uusia työpaikkoja. Maaltapakoon ja kaupungistumisen paineeseen vastattiin kehittämällä asuntojen teollista sarjatuotantoa, joka korosti rakennusprosessin tehokkuutta ja johti suurienkin yhtenäisten aluerakennuskohteiden toteuttamiseen. Vähittäiskaupassa pyrittiin vastaavasti kohti tehokkuutta siirtymällä itsepalvelumyymälöihin, jotka olivat aiempia kyläkauppoja selvästi suurempia. Alue ilmentää hyvin 1960-luvulla kehitettyä elementtirakentamisen tekniikkaa ja sen myöhempää kehitystä.

1/1/2/2/2/2=10

11.12.2017

Kuva 91. Tampereentie 414 on kaupparakennus vuodelta 1967. Se on rakennettu samaan aikaan kuin Tampereentien varren kerrostalot. 3348

**Kuva 92. Tampereentie 414 G-I on lamellitalo vuodelta 1969. Sen julkisivut on maalattu vast-
ikkää. Samalla sävy maailmaan on uudistettu raikkaammaksi. 3349**

11.12.2017

Kuva 93. Tampereentie 414, kaupan kanssa samassa korttelissa olevat muut lamellitalot ovat 1960-70-lukujen vaihteesta. Taaemman talon julkisivut on vastikää maalattu. Samalla sävy maailmaan on uudistettu raikkaammaksi. Talojen kellarikerroksessa on pihan puolella autotalleja. 3350

Kuva 94. Tampereentie 414 lamellitalot Valtatie 3 puolelta kuvattuna. Porraskäytävissä on tuuletusparvekkeet. Rakennukset ovat 1970-luvulta. 3352

11.12.2017

Kuva 95. Kiillontie 1 täydentää 1960-70-lukujen lähiön korttelirakennetta. Se on valmistunut vuonna 1991. Rakennusajankohta erottuu lähinnä massoittelussa ja julkisivuelementtien runsaampina yksityiskohtina. 3337

Kuva 96. Ansunkorventie 2 ja 4 ovat pesubetonipintaisia elementtikerrostaloja 1980- ja 1990-lukujen taitteesta. Rakennusten runkoa on hieman porrastettu. Parvekkeiden kaiteet ovat puuta. 3355

11.12.2017

11.12.2017

3.9 Alue 9, Paunun 1970-luvun omakoti- ja rivitaloalueet

Paunun asuinalue lähti rakentumaan 1970-luvun alussa. Kunta sai ostettua alueen eteläosan maat haltuunsa ja kaavoitti alueelle omakotitaloja sekä Simunantien varteen rivitaloja. Muutamaa vuotta myöhemmin kaupunki osti alueen pohjoispuolelta lisää maata ja kaavaa jatkettiin pohjoiseen. Myös alueen pohjoisosaan kaavoitettiin omakotitalotontteja sekä rivitaloalueita.

Etenkin alueen itälaidalle sijoittuvan omakotialueen kaava on ankara ruutukaava, joka heijastaa 1960-luvun lopun metsälähiöiden kritiikkiä ja paluuta ruutukaavaan kompaktikaupunkiajattelun myötä. Paunun asuinalueella ei kuitenkaan voi pitää varsinaisena kompaktikaupunkina. Alueen pienen ja pientalovaltaisen rakenteen takia alueelle ei ollut mahdollista sijoittaa minkäänlaisia palveluita, vaan se tukeutui Höytämön ja Sääksjärven palveluihin. Simunantien varren rivitalojen sijoittelussa on huomioitu maaston muodot ehkä olemassa olleen tielinjan takia.

Paunun sisäsyöttöinen kokoojakatu Taavetintie on väljästi mitoitettu ja se erottaa omakoti- ja rivitaloalueet toisistaan. Rivitalojen pysäköinti on keskitetty kokoojakadun läheisyyteen. Omakotialueen asuntokadut ovat tiukemmin mitoitettuja ja talot rajaavat katunäkymiä pienillä tonteillaan. Alueen ulkolaidalle on sijoitettu ns. käkikellotaloja ja sisäkortteleissa on matalia omakotitaloja. Maaston jyrkimmissä kohdissa talot ovat rinnetaloja. Nämä periaatteet on hahmoteltu jo asemakaavassa. Omakotitaloalueen läpi johtaa pohjois-eteläsuuntainen kävelytie, jonka varrelle korttelien sisään jäävät lähipuistot sijoittuvat.

Omakotialueen sisäkortteleiden talot ovat pääasiassa tiilivuorattuja. Tiilen sävy vaihtelee. Joukossa on myös pesubetonipintaisia taloja ja puuvuorattuja taloja. Talojen harjasuunta on itä-länsi-suuntaisten katujen suuntainen. Asuinalueen ulkolaidoille sijoittuvien käkikellotalojen vuorausmateriaali ja väritys vaihtelevat enemmän. Niiden katto on tyypillisimmin tumma tiilikatto ja talojen puuosat ovat tummaksi petsattuja. Käkikellotalojen harja on aina katuun nähden kohtisuorassa.

Simunantien varren 1970-luvun lopun rivitalot sijoittuvat korkeuskäyriä myötäillen tien varteen. Niiden päädyt ovat vaaleaa tiiltä. Pitkät julkisivut ovat puuverhoiltuja. Ajalle tyypillisesti pitkät julkisivut on jaettu kenttiin käyttämällä erilaisia laudoituksia ja värejä.

Kärpänkujan ympäristössä rivitalot noudattavat ruutukaavaa ja tarvittaessa niitä on porrastettu rinteeseen. Metsän laidassa talot ovat kaksikerroksisia, muuten yksikerroksisia. Julkisivuissa on käytetty punatiiltä ja erilaisia puuverhouksia, joiden avulla pitkiä julkisivuja on jaettu erilaisiin kenttiin. Korttelipihat on istutettu puistomaisiksi ja pysäköinti sijoittuu pääasiassa korttelikohtaisille pysäköintikentille.

11.12.2017

Arvot

Alueen kaavaratkaisu edustaa hyvin 1970-luvun alun kaupunkisuunnittelua ja pa-luuta ruutukaavaan kompaktikaupunkiajattelun myötä. Varsinaisena kompaktikaupunkina Paunua ei kuitenkaan voi pitää palveluiden puuttumisen takia. Alueen rakennuskanta on tyypillistä 1970-80-lukujen omakoti- ja rivitalorakentamista. Vastaavia yhtä laajoja yhtenäisiä saman aikakauden asuinalueita ei Lempäälästä löydy, joten aluetyyppi on paikallisesti harvinainen. Alueen rakenne on säilynyt 1970-luvun alussa laaditun asemakaavan mukaisena sekä katuverkon että talojen massoitte-lun osalta. Myös rakennuskanta on säilynyt ulkoasultaan ja ominaispiirteiltään alkuperäisenä tai sitä vastaavana. Aluetta ei voi pitää erityisen kerroksellisenä.

Alueella on kaupunkikuvallisesti edustavia rivitalo- ja omakotitalokortteleita, mutta matalasti rakennetusta alueesta ei kuitenkaan muodostu maamerkkiä.

Aluekokonaisuus on paikallishistoriallisesti merkittävä sen ilmentäessä kunnan asunto- ja maapolitiikkaa 1970-luvulla. Kaavaratkaisu liittyy kaupunkisuunnittelun murrokseen 1960-70-lukujen taitteessa ja siirtymään metsälähiöiden suunnittelusta kompaktikaupunkiajatteluun. Alueen rakentuminen hieman erilleen Sääksjärven palveluista ja leveiksi suunnitellut kokoojakadut ilmentävät voimakasta autois-tumista alueen rakentumisajankohtana.

2/3/3/0/2/2=12

Kuva 97. Simunantien varren 1970-luvun lopun rivitalot sijoittuvat korkeuskäyriä myötäillen tien varteen ja niiden koordinaatisto poikkeaa Paunun muun alueen koordinaatistosta. Kadun toisella puolella on vanhoille mökkitonteille rakennettuja omakotitaloja. 3195

11.12.2017

Kuva 98. Rivitaloissa on monia rakennusajankohdalle tyypillisiä piirteitä, kuten julkisivun jakaminen kenttiin käyttämällä erilaista laudoitusta ja väriä. Taloilla on hyvin loiva lapekatto. 3199

Kuva 99. Rivitalojen pysäköinti on keskitetty muutamalla pysäköintikentälle autokatoksiin. Myös kadunvartta käytetään pysäköintiin. 3200

11.12.2017

Kuva 100. Kärpänkujan varrella rivitalot on osin porrastettu rinteeseen. Asuntoihin kuljetaan talon pohjoispuolelta. 3210

Kuva 101. Kärpänkujan puolella on asuntojen omat pihat, jotka on aidattu. 3216

11.12.2017

Kuva 102. Kärpänsukuja 1:n julkisivu on jaettu useaan nauhamaiseen kenttään. Loiva satulakatto hahmottuu tasakattona päätyseinien ulottuessa katonharjakorkeudelle. 3212

Kuva 103. Kärpänsukujen varrella on myös loivasti harjakattoisia rivitaloja. 3213

11.12.2017

Kuva 104. Kärpänkujan ja Laurintien välissä on katuihin nähden poikittain sijoittuvia rivitaloja. Asuntojen ulkovarastot on sijoitettu rakennusten pohjoispäätyihin keskitetysti. 3218

Kuva 105. Asunnoilla on vehreät etupihat. 3219

11.12.2017

Kuva 106. Paunun omakotikortteleiden ulkolaidoille sijoittuu ns. käkikellotaloja yhtenäisiksi rivistöiksi. Kuvassa Elsanraitti 24, 22 ja 20. Käkikellotalojen harja on aina katuun nähden kohtisuorassa. 3228

Kuva 107. Paunun omakotikortteleiden ulkolaidoille sijoittuu ns. käkikellotaloja yhtenäisiksi rivistöiksi. Talojen vuorausmateriaali ja väriyys vaihtelevat. Tyypillisimmin katto on tumma tiilikatto ja talojen puuosat ovat tummaksi petsattuja. Kuvassa Pyrynpolku 5 ja 7. 3220

11.12.2017

Kuva 108. Pyrynpolku 16 korttelin sisällä on matala, loivakattoinen omakotitalo. Se on tiilivuorattu Paunulle tyypilliseen tapaan. Pyrynpolku 13 korttelin ulkolaidalla on ns. käkikellotalo. 3225

Kuva 109. Sisäkortteleiden talot ovat pääasiassa tiilivuorattuja. Tiilen sävy vaihtelee. Joukossa on myös pesubetonipintaisia taloja ja puuvuorattuja taloja. Talojen harjasuunta on itä-länsi-suuntaisten katujen suuntainen. 3222, 3223, 3229, 3231

11.12.2017

Kuva 110. Elsanraitin varren talot rajaavat katua voimakkaasti. 3230

11.12.2017

11.12.2017

3.10 Alue 10, Paununlahden torpat, kesähuvilat ja asutustilat

Iso-Kyynäröstä Höytämöjärveen laskevan puron pohjoisrannalle on merkitty niittyä 1800-luvun karttoihin. Ensimmäiset karttoihin merkityt asuinpaikat ovat 1900-luvun alun senaatin kartassa. Tällöin Paununlahden pohjoisrannalla on ollut pari taloa. Pirttiniemi ja Marjamäki ovat olleet asuttuja ja Pirttilahdentien alkupäässä on myös ollut yksi talo. Alueen 1800-luvun asutuksesta kertoo nykyisin Marjamäen torppariaikaiset rakennukset.

Sääksjärven rautatiepysäkin myötä järvien rannoille lähti syntymään vastaavaa vaatimatonta kesäasutusta kuin Iso-Kyynärönkin rannoille. Alueelle syntyi myös jonkin verran pieniä asuintiloja. II MS:n jälkeen alueen rakenne täydentyi muutamilla asutustiloilla ja 1950-luvulla Höytämön rannoille rakentui myös muutamia vauraiden teollisuussukujen kesäasuntoja. 1900-luvun loppupuolella ja 2000-luvulla vanhaa rakennuskantaa on korvattu uusilla asuinrakennuksilla ja rakenne on täydentynyt sieltä täältä vanhan rakennuskannan jäädessä uudemman asutuksen sekaan. Maalaismaista miljöötä rantaniittyineen ja metsänrajassa mutkittelevine teineen on säilynyt lähinnä Mustanniementien varrella. Avoimet niityt ovat tosin jo kasvamassa umpeen.

Arvot

Alueen hajanaisen luonteen vuoksi se on aluetyyppinä erittäin tyypillinen. Myös alueen rakennuskanta on muutamia erikseen esiteltyjä kohteita lukuun ottamatta tavanomaista. Loma-asutusta on säilynyt eheämpinä kokonaisuuksina muualla tarkastelualueella eikä aluetta siten voi pitää erityisen harvinaisen aluetyypin edustajana. Mustanniementien varrella on säilynyt jonkin verran tarkastelualueella harvinaiseksi käyneitä maalaismaisia näkymiä rantaniittyineen, vesistönäkymineen ja mutkittelevine hiekkateineen. Alue on historiallisesti kerroksellista, mutta alueen alkuperäisestä 1800-luvun maatalouteen perustuvasta rakenteesta on jäljellä enää fragmentteja. Myös 1920-50-lukujen kesäasutus hahmottuu vain paikoin uudemman rakenteen seasta. Näiden vaiheiden ominaispiirteet ovat kuitenkin vielä tunnistettavissa alueella.

Suurin osa alueesta on kaupunkikuvallisesti ja maisemallisesti tavanomaista asuin- aluetta. Lähinnä Mustanniementien varrelta aukeaa maisemallisesti edustavia näkymiä Paununlahdelle. Laajemmin paikan hengen kannalta merkityksellinen on Höytämöntien varresta avautuva näkymä Höytämöjärvelle.

Alueen historialliset arvot liittyvät Paununlahden rantojen kesä-asutukseen rautatiepysäkin myötä sekä 1950-luvun näyttävämpiin kesähuviloihin. Rantojen rakennuskannan uusiutuminen ja täydentyminen on kuitenkin heikentänyt alueen kertovuutta. Alueen asutushistoriallista arvoa käsitellään Marjamäen entisen torpan kuvauksen yhteydessä.

1/2/1/2/2/1=9

11.12.2017

Kuva 111. Notkopolun päässä on useampia pikkumökkejä 1930-50-luvuilta. 3170

Kuva 112. Notkopolku 7 on kesähuvilaksi rakennettu pienehkö talo. Se on valmistunut vuonna 1947. 3170

11.12.2017

Kuva 113. Myös Laurilantienvarressa on useampia pikku mökkejä 1920-40-luvuilta. Kuvan vihreä lomarakennus on valmistunut 1947. 3176

Kuva 114. Myös Laurilantienvarressa on useampia pikku mökkejä ja asuinrakennuksia 1940-50-luvuilta. Laurilantie 5:ssä on säilynyt myös vanhoja talousrakennuksia. Talon takana on Iso-Kyynäröstä Höytämöön laskeva puro. Talon vieressä ollut pieni peltoaukea on rakennettu umpeen 2000-luvulla. 3180

11.12.2017

Kuva 115. Tarhurintaipaleella on 1950-luvun tyyppitalo laajennuksineen. Pihapiirissä on toiminut kauppapuutarha. Siitä jäänteenä talon yhteydessä on edelleen iso kasvihuone. 3269

Kuva 116. Tarhurintaipaleella on myös kesähuvilaksi 1930-luvulla rakennettu talo. 3270

11.12.2017

Kuva 117. Höytämöntien varressa Paununlahden rannalla on säilynyt useita 1920-40-lukujen melko vaatimattomia mökkejä. Kuvassa uimarannan viereinen edelleen loma-asuntona oleva mökki ja sen talousrakennus rannassa. Vuoden 1952 peruskartassa ranta on jo täyteen rakennettu ja usean mökin pihapiiriin on merkitty kartassakin puutarha. 1950-luvulla oli tyypillistä, että perhe vietti koko kesän mökillä ja pihapiirissä oli laajat kotitarveviljelykset. 3241

Kuva 118. Höytämöntien varressa Paununlahden rannalla on suurehko asuintalo 1960-luvulta. 3259

11.12.2017

Kuva 119. Höytämöntien varressa Paununlahden rannalla on myös modernia rakennuskantaa 2000-luvulta. 3268

11.12.2017

Kuva 120. Pirttiniemi on ollut asuttu ainakin 1800-luvun lopulta. Nykyinen asuinrakennus vaikuttaa jälleenrakennuskaudelta peräisin olevalta. Entinen rantapello on kasvamassa umpeen. 3290

Kuva 121. Pirttiniemen pihapiirissä on muutamia maatalouteen liittyneitä talousrakennuksia Mustanniementien varressa. 3294

11.12.2017

3.10.1 Kohde 14, Mustaniementie 5 (R6.17, Timari)

Entinen Paunun Taavan pirtti sijaitsee Höytämön rannalla Mustaniementien alkupäässä. Pieni hirsirakenteinen pirtti on hyvin säilynyt. Se on punamullattu ja listoit-
tus on valkoinen. Pirtissä on kuusiruutuiset pari-ikkunat. Luultavasti myöhemmin
rakennetun umpikuistin ikkunat ovat yhdeksänruutuisia. Katto on hyväkuntoinen
aaltopeltikatto. Pihapiirissä on säilynyt rantasauna ja vaja tienvarressa.

Arvot

Pirtti pihapiireineen on edustava esimerkki 1800-1900-lukujen vaihteen vaatimat-
tomasta hirsirakentamisesta. Vastaavat kohteet ovat harvinaisia tarkastelualueella,
mutta muualta Lempäälästä vastaavia pirttejä löytyy muutamia. Kohde on säilynyt
hyvin ulkoasultaan ja ominaispiirteiltään alkuperäisen kaltaisena. Kohdetta ei voi
pitää erityisen kerroksellisena, siitä on lähinnä pidetty huolta uusimalla katemate-
riaali.

Kohde on edustavasti osa Mustaniementien katumiljöötä ja tärkeä osa paikan hen-
keä.

Kohde ilmentää edustavasti 1800- ja 1900-lukujen taitteen torppien ja mäkitupien
vaatimatonta rakennuskantaa ja sillä on asutushistoriallista merkitystä. Kerto-
vuutta heikentää kuitenkin lähiympäristön muutokset.

2/2/2/1/2/2=11

Kuva 122. Hirsirakenteinen pieni pirtti. 3278

11.12.2017

3.10.2 Kohde 15, Mustanniementie 7 (R6.18, Paunun tupa)

Vaativaton mökki liittyy ilmeisesti Höytämön varhaiseen huvila-asutukseen. Mökin ulkovuoraus on punaiseksi maalattua pystyrimalaudoitusta, listoitus on valkoinen. Ikkunat ovat kuusiruutuisia pari-ikkunoita. Umpikuisti saattaa olla myöhemmin rakennettu. Siinä on 2- ja 3-ruutuiset vaakaikkunat. Mökki on hyvässä kunnossa ja sen katolla on melko uusi huopakate. Pihapiirissä on säilynyt hyvin myös vanhoja piharakennuksia: sauna, puuvaja ja kaivo. Ne muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden.

Arvot

Kohde pihapiireineen on edustava esimerkki alueen varhaisesta vaatimattomasta kesäasutuksesta ja ajalle tyypillisestä puurakentamisesta. Vastaavia mökkejä on säilynyt tarkastelualueella useampia, mutta hyvin säilyneen pihapiirin takia kohteen voi katsoa edustavan alueella harvinaiseksi käyvää rakennuskantaa. Kohde on säilynyt hyvin ulkoasultaan ja ominaispiirteiltään melko alkuperäisenä. Kohde ei ole kerroksellinen.

Kohde on edustavasti osa Mustanniementien katumiljöötä ja tärkeä osa paikan henkeä.

Kohde ilmentää edustavasti 1900-luvun alussa Hyötämönjärven rannoille kehittyntä vaatimatonta kesäasutusta juna-aseman myötä. Kertovuutta heikentävät kuitenkin lähiympäristön muutokset.

2/2/2/0/2/2=10

Kuva 123. Kohteen päärakennus on tontin korkeimmalla kohdalla. 3284

11.12.2017

Kuva 124. Pihapiirissä on rannassa rantasauna ja kaivo. Taustalla näkyy Taavan pirtin rantasauna. 3283

Kuva 125. Vasemmalla rantasauna ja oikealla puuvaja. 3286, 3285

11.12.2017

3.10.3 Kohde 16, Marjamäki (R6.4)

Marjamäki on entinen Kuokkalan kylän Kolkkisen talon torppa. Torppa on perustettu 1800-luvulla ja pihapiirissä ja sen tuntumassa on säilynyt runsaasti torpan aikaista rakennuskantaa. Pihapiirin kaakkoispuolelle sijoittunut vanha pelto on nykyisin pihanurmena ja niittynä. Osa entisestä pellostä on kuitenkin metsitetty ja osittain myös rakennettu. Torpan päärakennuksen pohjoispuolella samassa pihapiirissä sijaitsee jälleenrakennuskauden asuintalo, jota on myöhemmin laajennettu. Lisäksi pihapiirissä on 1950-luvun navetta.

Torpan pihapiirin vapaasti sijoiteltuun, monipuoliseen rakennuskantaan kuuluvat paritupapohjainen päärakennus sekä kolme erikokoista hirsilatoa, aitta ja riipiimälälato. Päärakennus on hirsirakenteinen. Se on vuoraamaton ja nurkkien salvokset ovat näkyvissä. Rakennuksen länsipäässä on poikkisuuntainen laajennos, jossa hirsien salvokset on koteloitu. Torpassa on edelleen pärekatto. Pienet ikkunat vaikuttavat alkuperäisiltä. Ne ovat kuusiruutuisia pystyikkunoita. Laajennusosassa ikkunoiden vaaleaksi maalatut pielilaudat muodostavat ristikkoaiheen kulmiin. Asuinrakennuksen vanhimman osan ikkunoiden pielet ovat koristeellisemmat. Esimerkiksi kuistin viereisen ikkunaa koristaa kolmionmallinen otsalauta. Myös kylmä kuisti on uudempi lisäys torppaan. Kuistin ikkunoissa on ovaalin malliset koristeaiheet.

Arvot

Kohteella on rakennusteknistä ja arkkitehtonista arvoa sen edustaessa torpille tyyppillistä melko vaatimatonta rakennustapaa 1800-luvulla. Päärakennuksen julkisivun yksityiskohdista etenkin ikkunat kertovat rakennusajankohtana vallinneista tyyli-suunnista. Pihapiirin hyvin säilynyt rakennuskanta 1800-luvulta edustaa häviävää rakennuskantaa. Vastaavia kohteita ei ole säilynyt tarkastelualueella muita. Yksityiskohdissaan vastaavalla tavalla alkuperäisenä säilyneet torppien päärakennukset ja pihapiirit ovat maakunnallisellakin tasolla harvinaisia. Varsinkin kohteen päärakennus on säilynyt ulkoasultaan ja ominaispiirteiltään lähes alkuperäisenä siitä huolimatta, että siitä on pidetty huolta. Esimerkiksi pärekatto on uusittu tarpeen vaatiessa. Päärakennuksessa ilmenee hienovaraista kerroksellisuutta, joka ilmentää paitsi kohteen käytön jatkuvuutta niin myös rakennustekniikan jatkuvuutta.

Kohteen maisemallista edustavuutta heikentää entisen pellon metsittäminen sekä jälleenrakennuskauden asuintalon ja navetan sijoittuminen osaksi torpan pihapiiriä.

Kohde on paikallishistoriallisesti ainutlaatuinen ja sillä on merkitystä tarkastelualueen 1800-luvun asutushistorian ja yleisemmin torpparilaitoksen historian ilmentäjänä. Kohteen kertovuutta ja todistusvoimaisuutta heikentää kuitenkin maatalouden loppuminen tilalta ja pellon umpeenkasvu.

2/3/3/2/1/2=13

11.12.2017

Kuva 126. Entisen torpan päärakennus, pohjoisjulkisivu. 3309

Kuva 127. Oikealla torpan eteläjulkisivu, vasemmalla länsijulkisivu. 3317, 3324

11.12.2017

3.10.4 Kohde 17, Höytämöntie 54

Höytämöntie 54:ssä sijaitsee kesähuvila 1930-luvulta. Pihapiirissä on huvilan lisäksi rantaan sijoittuva luhtiaitta ja saunamökki. Kohteen pihapiiri on puutarhamainen vanhoine omenapuineen ja nurmikenttineen. Pihan laidoilla kasvillisuus on luonnomukaisempaa.

Vaaleaksi maalattu päärakennus on pystypeiterimalaudoitettu. Listoitus on valkoinen. Rakennuksen ikkunat on luultavasti uusittu jossain vaiheessa ja sitä on saatettu laajentaa. Pohjoisjulkisivulla on pienet ikkunat, eteläjulkisivulla rannan puolella isommat ikkunat. Pääikkuna on vaakasuuntainen kolmeen osaan jaettu ikkuna. Kuisti sijaitsee rakennuksen päädyssä ja vaalean harmaaksi maalattu ovi ikkunoihin vaikuttaa 1950-luvun ovelta. Kuistin päällä on parveke, jonka kaiteet ovat tiheää rimoitusta. Talossa on hyväkuntoinen kattotiiltä jäljittelevä profiilipeltikatto.

Luhtiaitta on perinteinen hirsirakenteinen aitta, joka on maalattu punaiseksi. Listoitus on valkoinen. Luhdin alalaitaa koristaa hammastettu valkoinen listoitus. Luhdin valoaukot ovat koristeellinen yhdistelmä suorakaidetta ja ovaalia. Luhtia kannattelevista pylväistä kaksi on veistetty koristeellisen malliseksi. Luhtiaitalla on hyväkuntoinen kattuhuopa vesikatteenaan.

Arvot

Pihapiirin rakennukset eli huvila ja rantasauna edustavat rakennustekniikaltaan ja arkkitehtuuriltaan hyvin 1930-luvun hieman vauraampaa kesähuvilarakentamista. Pihassa on myös luhtiaitta, joka saattaa olla pihapiirin muuta rakennuskantaa vanhempi ja paikalle siirretty. Huvila on osa Paununlahden rantojen huvila-asutuksen muodostamaa kokonaisuutta. Vastaavia huviloita pihapiireineen on säilynyt tarkastelualueella muutamia. Huvilaa on saatettu laajentaa, mutta kaiken kaikkiaan pihapiiri on säilynyt ominaispiirteiltään lähes alkuperäisenä. Kokonaisuus ei ole erityisen kerroksellinen, vaikka pienet korjaukset ja muutokset kertovat rakennuksesta huolehditun.

Huvila vehreine pihapiireineen on tärkeä osa paikan henkeä.

Kohteen historiallinen arvo liittyy Sääksjärven ja Paununlahden rantojen loma-asutuksen syntyyn rautatiepysäkin myötä 1920-luvulla.

2/2/2/1/2/2=11

11.12.2017

Kuva 128. Höytämöntie 54:ssä sijaitsee kesähuvila 1930-luvulta. 3263

Kuva 129. Pihapiirissä on säilynyt hirsirakenteinen luhtiaitta ja rantasauna. 3264, 3265

11.12.2017

3.10.5 Kohde 18, Mustaniemi

Mustaniemessä on arkkitehti Mikael Nordenswanin suunnittelema 1950-luvun kesähuvila. Nordenswan oli 1930- ja 1940-luvulla työssä Tampereen kaupungin arkkitehtiosastolla kaupunginarkkitehti Bertel Strömmerin alaisena. 1950-luvulla hän perusti oman toimiston ja suunnitteli useita kirkko- ja kappelirakennuksia. Nordenswan osallistui mm. Kaupin keuhkotautiparantolan suunnitteluun Strömmerin kanssa. Nordenswan on suunnitellut myös Tampereen ammattikoulutalon Pyynikille. Nordenswanin 1950-luvun työt ovat aikakaudelle tyypillistä ihmisläheistä arkkitehtuuria.

Mustaniemen huvila on suunniteltu huolellisesti rakennuspaikan ominaispiirteet ja siltä avautuvat maisemat huomioiden. Rakennuksen korkea tiilipintainen aumakatto tuo mieleen Nordenswanin kirkkoarkkitehtuurin. Sokkeli ja pääsisäänkäynnin edessä olevat portaat on päällystetty rakennusajankohdalle tyypilliseen tapaan liuskekilvillä. Lisäksi rakennuksessa on havaittavissa monia myöhemminkin tyypillisiä kesämökkien ominaispiirteitä, kuten ulkokuorauksen tummasävyinen limilauditus ja kuistin kelojuu jäljittelevät kannatinpylväät. Rakennus on korkeatasoisesti toteutettu ja sitä on ylläpidetty alkuperäisiä yksityiskohtia kunnioittaen.

Rakennus sijoittuu puistomaiseen ympäristöön Mustaniemessä. Taloa ympäröi nurmikkotähti, joka reunoiltaan muuttuu avaraksi mäntymetsäksi. Lisäksi niemessä on hirsinen rantasauna ja Pauniemestä siirretty leikkimökki.

Arvot

Kohde on arkkitehtuuriltaan ja toteutustavaltaan korkeatasoinen 1950-luvun kesähuvila, jossa ilmenee monia ajan arkkitehtuurille tyypillisiä piirteitä. Vastaavia kohteita ei ole tarkastelualueella muita. Muualta Lempäälästä ja Höytämönjärven rannoilta löytyy muutamia vastaavia kohteita. Kohde on säilynyt ulkoasultaan, ominaispiirteiltään ja käyttötarkoitukseltaan alkuperäisenä. Myös pihapiirin puistomainen luonne on säilynyt hyvin. Kohde ei ole kerroksellinen.

Kohde puistomaisine ympäristöineen on maisemallisesti edustava. Paikan hengen kannalta sillä on merkitystä osana Painunlahden rannoille sijoittuneita huviloita.

Kohteen historiallinen arvo liittyy Sääksjärven ja Paununlahden rantojen loma-asutuksen syntyyn rautatiepysäkin myötä 1920-luvulta alkaen. Kohde ilmentää tarkastelualueella edustavasti Höytämönjärven rantojen laadukkaampaa kesähuvilarakentamista.

3/2/3/0/2/2=12

11.12.2017

Kuva 130. Mustaniemen huvila puistomaisessa ympäristössään. 3399

Kuva 131. Huvilan Nordenswanin kirkkoarkkitehtuurin mieleen tuovaa kattoa on korostettu leveillä räystäillä ja valkoisella aluslaudoituksella. Aluslautojen lomalaudoitus on sahattu koristeellisesti jiiriin kulmissa. Vihreät räystääslaudat liittävätkin huvilan hienovaraisesti ympäröivään luontoon. 3396

11.12.2017

Kuva 132. Rakennuksen sokkelissa ja pääsisääntäynnin edustalla on käytetty 1950-luvun arkkitehtuurille tyypillistä liuskekiveä. 3412

11.12.2017

11.12.2017

3.11 Alue 11, Puskiaistentien varren asutus

Puskiainen on tarkastelualueen vanhinta asuttua seutua. Puskiaistentien ja Ruodasjärventien risteuksen tuntumassa on sijainnut viimeistään 1700-luvulla perustettu Puskiaisten talo. Sen lähistölle sijoittui 1800-luvulla useita Kuljun kartanon torppia. Torppien itsenäistyttyä osasta niistä kehittyi melko vauraita maatiloja 1900-luvun alkupuoliskolla. Haaraajan yläjuoksulla on sijainnut saha ja mylly ja niiden läheisyydessä kaksi torppaa. Näistä tarkastelualueelle sijoittuva Kiikkerä on ollut Kukkolan kartanon torppa. Joki myllyn- ja sahanpaikkoineen jää tarkastelualueen ulkopuolelle.

Puskiaistentien varressa on vielä säilynyt osin maalaismainen miljöö, vaikka varsinainen maatalous onkin loppunut alueella. Pellot ovat heinällä ja muutamissa taloissa on hevosia. Vanhaa rakennuskantaa 1800- ja 1900-lukujen taitteesta on jonkin verran jäljellä, mutta eheitä vuosisadan vaihteen pihapiirejä ei ole säilynyt tarkastelualueella. Tien varteen on jälleenrakennuskaudella rakennettu muutamia taloja lisää. Rakennuskanta on uusiutunut pitkin 1900-lukua. 2000-luvulla ja alueen rakenne on täydentynyt muutamilla omakotitaloilla.

Arvot

Alueen arvot liittyvät lähinnä alueella säilyneisiin avoimiin peltomaisemiin, vaikka alueella ei enää harjoiteta maataloutta. Entiset pellot ovat niittynä ja muutamissa taloissa pidetään hevosia. Vastaavia maalaismaisia miljöitä ei ole säilynyt muualla tarkastelualueella. Alueen rakennuskanta on tavanomaista. Alueen 1800-luvulla muotoutunut rakenne ja ominaispiirteet ovat edelleen tunnistettavissa ja hevosten pito alueella ilmentää myös alueen käyttötarkoituksen jatkumista. Alueen rakennuskanta on kuitenkin uusiutunut huomattavassa määrin. Alueen kerroksellisuus ilmenee rakennuskannassa.

Alueella on paikoitellen edustavaa maalaismaista kumpuilevaa niittymaisemaa, jota elävöittää muutamit säilyneet vuosisadan vaihteen rakennukset entisten maatilojen pihapiireissä. Maisemaa vaurioittaa kuitenkin alueen läpi kulkeva sähkölinja sekä perinteisestä rakennustavasta poikkeavat uudemmat omakotitalot. Säilyneellä maalaismaisemalla on kuitenkin edelleen merkitystä paikanhengelle alueella.

Alueella on tarkastelualueelle asutushistoriallista merkitystä. Siellä on sijainnut tarkastelualueen ainoa 1700-luvulla perustettu talo sekä useita lähistön kartanoiden torppia 1800-luvulta. Alueen kertovuutta heikentää kuitenkin rakennuskannan uusiutuminen.

1/2/2/1/2/2=10

11.12.2017

Kuva 133. Puskiaistentie 205 on loma-asuntona oleva mökki vuodelta 1940. Pihapiirissä on säilynyt myös erillinen saunarakennus. 3423

Kuva 134. Puskiaistentie 205:n pihapiirissä on säilynyt myös erillinen saunarakennus. 3422

11.12.2017

Kuva 135. Alikiikka Puskiastentie 199:ssä on alueen vanhaa asutusta. Se on merkitty torppana jo 1800-luvun karttoihin. Kuvassa näkyvä päärakennus on vuodelta 1934. 3427

Kuva 136. Mäkelän pihapiirissä on 2000-luvulla valmistunut asuintalo. 3478

11.12.2017

Kuva 137. Mäkelän pihapiirissä on vanha hirsirakenteinen navetta. 3476

11.12.2017

3.11.1 Kohde 19, Setälän aitta ja pihapiiri (R.4.12)

Setälän pihapiirin laidalla on säilynyt paikalle siirretty vanha aitta. Hirsirakenteisen aitan nurkkasalvokset ovat näkyvillä. Aitta on punamullattu. Aitta on koristelematon. Päädyssä on ovi ja ikkunat puuttuvat kokonaan. Aitassa on korkeahko päädyssä ulkoneva ullakko. Aitalla on hyväkuntoinen aaltopeltikatto. Pihapiirissä on lisäksi osin tiilirakenteinen suuri navetta ja 1950-luvulla valmistunut asuinrakennus, jota kunnostetaan parhaillaan.

Setälä on entinen Kuljun kartanon torppa. Se sijaitsee peltoaukean keskellä olevalla kumpareella, jolla on sijainnut myös Mäkelän torppa. Setälän pihapiirissä ei ole säilynyt muuta torppariaikaista rakennuskantaa kuin aitta.

Arvot

Aitta on rakennustekniikaltaan edustava vanha aitta. Kokonaisuudessaan pihapiiri on tyypillinen 1920-luvulla itsenäistyneen torpan pihapiiri, jonka rakennuskanta on uusiutunut torpan itsenäistymisen jälkeen. Tarkastelualueella on säilynyt muutama vanha aitta. Aitta sekä entinen navetta edustavat tarkastelualueella häviävää maatalouteen liittyvää rakennuskantaa. Aitta on säilynyt ulkoasultaan ja ominaispiirteiltään alkuperäisenä, vain vesikate on uusittu. Aittaa ei voi pitää erityisen kerroksellisenä rakennuksena. Pihapiirin muu rakennuskanta on kerroksellisempaa.

Aitan lähiympäristö on pusikoitunut ja aitta jää ison navetan kupeessa muun rakennuskannan varjoon. Kokonaisuudessaan Setälän pihapiiri on kuitenkin edelleen maisemallisesti edustava rakennusryhmän sijoituessa avoimena säilyneen heinäpellon keskelle.

Aitalla on historiallista arvoa sen kertoessa Setälän torppariaikaisesta rakennuskannasta. Paikalle siirretty rakennus kertoo myös hirsirakennusten siirrettävyydestä.

2/2/2/1/1/2=10

Kuva 138. Setälään johtava pihatie kulkee heinittyneen pellon läpi. Aitta ja navetta sijoittuvat pihatien varteen. Setälän navetta on osin tiilirakenteinen. Pihapiirin ulkopuolella on huonokuntoinen hyppyräimäki. 3462, 3464

11.12.2017

Kuva 139. Hirsirakenteinen aitta on siirretty paikalle. 3466

Kuva 140. Setälän asuinrakennus on valmistunut 1955. Kuistin päälle on myöhemmin rakennettu parveke. 3470

11.12.2017

Kuva 141. Setälän asuinrakennus näkyy pellon yli Mäkelään johtavan tien varresta. Asuinrakennus sijoittuu pienen kumpareen ylärinteelle peltojen jäädessä alemmas. 3473

11.12.2017

11.12.2017

3.12 Alue 12, Sääksjärven radanvarren teollisuusalueet

Sääksjärven teollistuminen liittyy kiinteästi radan ja asemapihan tarjoamiin kulkuyhteyksiin sekä myöhemmin moottoritien tarjoamiin mahdollisuuksiin. Alkuun aseman ympäristössä oli puutavaran lastauspiha ja sodan jälkeen useampia pienehköjä sahoja. 1950-luvulta alkaen Sääksjärvelle siirtyi Tampereelta väljempien toimitilojen ja hyvien liikenneyhteyksien takia erilaisia teollisuuslaitoksia. Yksi näistä oli Tateka Oy, joka siirtyi Sääksjärvelle järven eteläpäähän radan varteen 1950-luvulla. Tateka oli metalli- ja sähkötarviketehdas. Sen tiloissa toimii nykyisin Meltalpak Oy.

Tampere-Kulju –moottoritien valmistuminen 1960-luvun lopulla kiihdytti Sääksjärven teollistumista kuljetusten siirtyessä yhä enemmän kiskoilta teille. 1960-luvun puolivälissä radan varteen sijoittui OKT:n eli Osuustukkukaupan jakelukeskus. Jakelukeskuksella oli suuri vaikutus koko Sääksjärven kehittymiselle. Sen myötä Sääksjärvelle rakennettiin vesihuolto ja jakelukeskuksen työntekijöille uusia kerrostalolähiötä asuinpaikaksi. Jakelukeskus valmistui 1966 ja se oli silloin Lempäälän suurin rakennus. Se oli myös jonkin aikaa koko Suomen suurin jakelukeskus. Jakelukeskus toimii edelleen kauppavarastona.

Tunnetuin, ja edelleen Sääksjärvellä näkyvin, teollisuuslaitos on Kiilto Oy. Kiilto Oy sijoittui Sääksjärvelle 1970-luvun alussa. Kiillosta kasvoi nopeasti Lempäälän suurin yritys, joka on jatkuvasti laajentanut toimitilojaan. 1970-luvulla Sääksjärvelle sijoittui muitakin teollisuusyrityksiä, erityisesti erilaisia metallin alihintayrityksiä ja konepajoja.

Sääksjärven teollisuus- ja varastoalueita on laajennettu jatkuvasti. 1900-luvun lopussa tarkastelualueen pohjoisosaan rakentui uusi teollisuusalue Niinikuruntien varteen. Myös jakelukeskuksen läheisydyessä teollisuusaluetta laajennettiin Aittomäentienvarrelle. 2000-luvulla teollisuus- ja varastoalueet ovat laajentuneet radan länsipuolelle Kortejärven ympäristöön ennakkoiden Tamperetta kiertävää Kehä II –tiehanketta.

Pääasiassa Sääksjärven teollisuushallit ovat ulkoasultaan varsin vaatimattomia elementtitekniikalla toteutettuja suuria laitoksia tai pienempiä peltihalleja. Muutamat yritykset ovat tavoitelleet käytännöllisyyden lisäksi myös näyttävyttä rakennuksiinsa. Esimerkiksi Kiillon tehdas sijoittuu varsin näkyvälle paikalle moottoritien varteen ja tämä on huomioitu etenkin tehtaan uudisosan moottoritien puoleisessa julkisivussa. Moottoritien varressa on myös tehtaan toimialasta kertova, liimapulloa muodoiltaan muistuttava, mainostorni.

11.12.2017

Arvot

Sääksjärven teollisuusalueet ovat rakennuskannaltaan ja kaavaratkaisuiltaan tavanomaisia ja tyypillisiä. Alueelle sijoittuvat isoimmat teollisuuslaitokset ovat paikallisesti edustavia Lempäälän mittakaavassa. Alueen rakenteesta on edelleen hahmotettavissa teollisuuden tukeutuminen 1960-luvulle asti rautatiehen ja moottoritien tämän jälkeen. Alueen rakenne on täydentynyt jatkuvasti. Teollisuusalueille tyypilliseen tapaan sekä alueen rakenne ja rakennuskanta ovat kerroksellisia, eri vaiheet on pääasiassa helppo erottaa. Alueen varhaisimmat vaiheet 1900-luvun alkupuoliskolta ovat jääneet uudempien kerroksien alle.

Sääksjärven teollisuusalueet ovat pääasiassa kaupunkikuvallisesti tavanomaisia. Kiillon tehdas toimii kuitenkin maamerkinä moottoritien varressa ja isoimmilla teollisuus- ja varastointilaitoksilla on merkitystä paikanhengen kannalta.

Sääksjärven teollisuusalueet ilmentävät Suomen nopeaa teollistumista II MS:n jälkeen ja teollisuuden tukeutumista alkuun raideliikenteeseen ja 1960-luvulta alkaen nopeisiin tieyhteyksiin.

1/2/1/2/2/1=9

Kuva 142. Asuintalo ja teollisuustiloja, Tampereentie 495. 2671

Kuva 143. Lempäälän autokatsastuksen toimitilat moottoritien ja Vikkiniityntien välissä. 2775

11.12.2017

Kuva 144. Taustalla on Kiilto Oy:n toimistotiloja moottoritien varrella.

Kuva 145. Tampereentien varren tyypillisiä peltivuorattuja teollisuushalleja.

11.12.2017

Kuva 146. Metalpak Oy:n toimitilat sijaitsevat aivan radan varrella Sääkjärven eteläpäässä. 3512

Kuva 147. Metalpak Oy:tä vastapäätä radan länsipuolella on PMC Polarteknik Oy Ab:n toimitilat. 3511

11.12.2017

3.12.1 Kohde 20, Pihlajamäki (R6.16)

Lempäälän kulttuuriympäristöohjelman laatimisvuonna 2006 paikalla on ollut pieni punainen tupa kumpareella. Rakennus on purettu pois. Talon paikka on vielä hahmotettavissa muuta maastoa tasaisempaa alueena. Entisestä pihapiiristä on jäljellä muutama iso puu, villiintyneitä puutarhakasveja ja kiviaita.

Kohde on tuhoutunut, eikä sitä tämän vuoksi arvioida.

0/0/0/0/0/0=0

Kuva 148. Tampereentien varressa teollisuusrakennusten välissä olevalla kumpareella on sijainnut pieni tupa. Rakennuspaikka on autioitunut.

11.12.2017

---

4 Lähteet

Kalske, Maija (1999): Lempäälä ajan virrassa, ihmisiä yhteisössä, pitäjä maailmassa. Lempäälän kunta.

Mäkelä, Ritva (toim.) (2001): Sääksjärvi, portti Lempäälään.

Mäkelä, Ritva (toim.) (2003): Kuljun villit ja viisaat.

Teivas, Eija (2006): Teiden varsilla ja vesireiteillä, Lempäälän kulttuuriympäristö-ohjelma.